

Оповідь Служниці
Маргарет Етвуд

У Республіці Гілеад повноцінні права мають лише Командори та їхні Дружини. Народити дитину здатна тільки кожна сота жінка в Гілеаді. Їх, Служниць, збирають по всій країні, а потім вони проходять курс підготовки, аби бути гідними виносити дитя офіцера.

Одна зі Служниць – Джун. Колись вона мала коханого чоловіка і доньку. А тепер сенс її життя – підкорятися законам Гілеаду... Проте Джун не така, як усі. Жінка розуміє, що відбувається, вона хоче втекти і ще здатна любити...

Маргарет Етвуд

Оповідь Служниці

© O.W. Toad, Ltd, 1986

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

* * *

Книжки Маргарет Етвуд вийшли друком у більш ніж тридцяти п'яти країнах. Вона – автор понад сорока художніх творів, поезій, критичних есе та дитячих книжок. Серед її романів – «Тілесні ушкодження», «Котяче око», «Наречена-розбійниця», «На прізвисько Грейс» (лауреат премії Гіллер у Канаді та премії Монделло в Італії), «Сліпий убивця» (лауреат Букерівської премії 2000 року) та «Орикс і Деркач». Маргарет Етвуд живе в Торонто з письменником Гремом Гібсоном. Разом вони – почесні президенти Клубу рідкісних птахів організації «Бьордлайф Інтернешнл».

Оповідь Служниці

Присвячується Мері Вебстер та Перрі Міллеру

І побачила Рахіль, що вона не вродила Якову. І заздрила Рахіль сестрі своїй, і сказала до Якова: Дай мені синів! А коли ні, то я вмираю!

І запалився гнів Яковів на Рахіль, і він сказав: Чи я замість Бога, що затримав від тебе плід утроби?

І сказала вона: Ось невільниця моя Білга. Прийди до неї, і нехай вона вродить на коліна мої, і я також буду мати від неї дітей.

Книга Буття, 30:1–3[1 - Біблійні цитати подано в перекладі Івана Огієнка. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)]

Щодо мене ж самого, протягом кількох років я вкрай змучився, пропонуючи різні марні, порожні, ілюзорні ідеї. Нарешті, коли я зовсім впав у відчай, мені пощастило, і на думку раптово спала ця пропозиція...

Джонатан Свіфт. Сучасна пропозиція

У пустелі не знайдеш знаку, який каже: «Не їж каменів».

Суфійська приказка

І

Ніч

Розділ 1

Ми спали в колишньому спортзалі. Лакована дерев'яна підлога була розмальована

смугами та колами для тих ігор, у які колись тут грали; баскетбольні кільця досі були на місці, хоча й без сіток. Кімнату оперізував балкон для глядачів, і здавалося, що я досі відчуваю слабкий шлейф різкого запаху поту, що пробивався крізь солодкий аромат жувальної гумки та парфумів дівчат-глядачок, убраних, як я знала з картинок, спочатку у фетрові спідниці, тоді у міні-спідниці, потім у штани, згодом з одним кульчиком у вусі та залакованим до голок волоссям із зеленими пасмами. Тут були танці, лунала музика – палімпсест нечутних звуків, стиль за стилем, підводна течія ударних, самотній плач, гірлянди з паперових квітів, чортики з картону, дзеркальна куля, що крутилася, посипаючи танцюристів снігом зі світла.

У цій кімнаті був застарілий секс та самотність, і очікування чогось, що не мало форми чи назви. Пам'ятаю це прагнення до того, що завжди от-от мало статися і ніколи не було однаковим, як ті руки, що на нас клали там і тоді, на тісному задньому сидінні, чи задньому дворі, чи на паркувальному майданчику, чи в кімнаті з телевизором, де звук було вимкнено і лише картинки мерехтіли над здійсненою плоттю.

Ми прагнули майбутнього. Як ми навчилися цього дару ненаситності? Повітря було наповнене ним, і він досі був там, наче згадка, доки ми намагалися заснути на армійських лежах, розставлених рядами на такій відстані, щоб ми не могли перемовлятися. У нас були фланелеві простирадла, схожі на дитячі, та старі армійські ковдри – на них досі було написано «США». Ми охайно згортали свій одяг і складали його на стільцях біля лежаків. Світло було приглушене, однак не вимкнене повністю. Тітка Сара та Тітка Елізабет ходили патрулем з електричними батогоми для худоби, які висіли на їхніх шкіряних ременях.

Жодної зброї – навіть їм її не довіряли. Зброя була для охоронців, спеціально набраних серед Янголів. Заходити до будівлі вони могли, тільки коли їх кликали, а нам не дозволяли виходити, окрім як на прогулянки двічі на день – ми парами ходили футбольним полем, яке зараз було оточене сітчастим парканом із колючим дротом угорі. Янголи стояли за ним, спинами до нас. Для нас вони були джерелом страху, але не тільки. Якби ж вони могли на нас глянути. Якби ж ми могли до них заговорити. Ми думали, що тоді могли б чимось обмінятися, укласти якусь угоду, торгуватися, бо ж ми досі мали тіла. То була лише фантазія.

Ми навчилися шепотіти майже без звуку. У напівтемряві можна було простягнути руку, коли Тітки на нас не дивилися, і торкнутися долонями через прірву. Ми навчилися читати по губах, лежачи в ліжку, повернувшись на бік, стежачи за губами одна одної. Так обмінювалися іменами, від ліжка до ліжка:

Алма. Джанін. Долорес. Мойра. Джун.

Покупки

Розділ 2

Стілець, стіл, лампа. Над головою, на білій стелі – рельєфний орнамент: вінок, а в центрі порожнеча, замазана чимось, наче з обличчя вийняли око й зашпаклювали діру. Колись там, напевно, була люстра. Тепер забрали все, до чого можна було б прив'язати мотузку.

Вікно, дві білі занавіски. Під вікном – сидіння з маленькою подушкою. Коли вікно трохи прочинене (а воно тільки трохи й прочиняється), повітря ворушить фіранки. Можна сидіти на стільці чи біля вікна, склавши руки, і спостерігати за цим. Крізь вікно проходить і сонячне світло, падає на підлогу, зроблену з дерева, із вузьких відшліфованих смуг.

Я відчуваю запах лаку. На підлозі килимок, овальний, сплетений із клаптів. Їм подобається таке – народне мистецтво, архаїчне, створене жінками у вільний час з тих речей, яким більше немає вжитку. Повернення до традиційних цінностей. Не марнуй і не відчуватимеш нестачі. Я не марную себе. То чому ж мені чогось не вистачає?

На стіні над стільцем висить картинка в рамі, але без скла – квіти, сині ірисы, намальовані аквареллю. Квіти досі дозволені. Цікаво, чи в кожній з нас висить така картинка, стоїть такий стілець, такі ж білі занавіски? Урядове забезпечення?

«Вважайте, що ви в армії», – казала Тітка Лідія.

Ліжко. Вузьке, середньої м'якості матрац, укритий білою, набитою пухом периною. У цьому ліжку не відбувається нічого, крім сну. Або ж безсоння. Я намагаюся не думати забагато. Нині думки, як і інші речі, мають бути унормовані. Є стільки всього, що не стерпить думок. Думки можуть вплинути на мої шанси, а я маю намір протриматись якомога довше. Я знаю, чому тут немає скла, у цій рамці з синіми ірисами, і чому вікно прочиняється не повністю, і чому скло в ньому небитке. Вони не втечі бояться. Нам далеко не втекти. Річ в інших утечах, які можна відкрити для себе, коли знайдеш щось гостре.

Отже, за винятком цих деталей, така кімната цілком могла б знаходитися в коледжі, призначатися для простих, не шановних гостей, або ж бути частиною мебльованих кімнат, де в колишні часи могли мешкати леді у скрутних обставинах. Усі ми тепер такі. Обставини стали скрутними – у тих, у кого взагалі досі є обставини.

Але стілець, сонячне світло, квіти – цього у нас не забрати. Я жива, живу, дихаю, розкриваю долоню сонцю. «Це не в'язниця, це привілей», – казала Тітка Лідія: вона обожнювала формулювання «або-або».

Дзвенить дзвін, що вимірює час. Час тут вимірюється дзвонами, як колись у монастирях. І так само, як у монастирях, тут мало дзеркал.

Я встаю зі стільця, ступаю в сонце ногами в червоних черевиках із пласкою підошвою, призначеною не для танців, а тільки щоб уберегти спину. На ліжку лежать червоні рукавички. Одягаю їх – палець за пальцем. Усе, за винятком крил навколо обличчя, червоне: колір крові, що визначає нас. Пишна спідниця довжиною до щиколоток зібрана під пласкою кокеткою, яка закриває груди, рукави теж пишні. Білі крильця теж обов'язкові, вони заважають нам не лише бачити, а й бути побаченими. Мені ніколи не личив червоний, не мій колір. Я беру кошик для покупок, вішаю на руку.

Двері кімнати – не моєї кімнати, я відмовляюся називати її моєю – не замкнені. Насправді, вони навіть зачиняються погано. Я виходжу у відполірований коридор із доріжкою тьмяно-рожевого кольору посередині. Наче стежка в лісі, наче червоний килим для осіб королівської крові, вона показує мені дорогу.

Доріжка згинається, іде вниз центральними сходами, і я йду з нею, поклавши одну руку на поруччя – колись, у минулому столітті, воно було деревом, а нині натерте до теплого блиску. Будинок пізньої вікторіанської епохи, великий, зведений для чималої багатой родини. У коридорі стоїть дідівський годинник, котрий роздає час; поряд з ним двері до матеріної вітальні – одні натяки, скромні тілесні відтінки. Мені немає кого вітати в цій кімнаті, там можна хіба що стати скраю чи схилити коліна. У кінці коридору, над дверима, вітраж із кольорового скла – квіти, сині й червоні.

На стіні в холі лишилося дзеркало. Якщо повернути голову так, щоб білі крила, що обрамовують мое обличчя, спрямували до нього мій погляд, я можу побачити його, спускаючись сходами, – кругле, опукле, високе, схоже на риб'яче око; і я в ньому – спотворена тінь, пародія на щось, фігура в червоному плащі, котра наче вийшла з казки і тепер спускається до миті безтурботності, схожої до небезпеки. Сестра, умочена в кров.

Унизу сходів стоїть вішак із гнutoї деревини для капелюхів і парасольок; довгі, заокруглені дерев'яні яруси м'яко вигинаються гачками, наче розкривається листя папороті. У ньому кілька парасольок: чорна – для Командора, синя – для Дружини Командора, та червона, призначена для мене. Я лишаю червону парасольку на місці, бо з вікна побачила, що день сонячний. Цікаво, чи Дружина Командора сидить у вітальні. Вона не завжди сидить на місці. Іноді я чую, як вона міряє кімнату кроками: важкий крок, за ним легкий, і м'яке

постукування ціпка по килиму кольору припалої пилом троянди.

Я йду коридором повз двері вітальні й ті двері, що ведуть до ідальні, відчиняю двері аж у кінці й заходжу до кухні. Тут уже не пахне лаком для меблів. Біля кухонного столу, укритого щербатою білою емаллю, стоїть Рита. На ній звична для Марф[2 - Одна із сестер Лазаря, котра, приймаючи Ісуса Христа, готувала йому частування (Євангеліє від Луки 10:38–42).] сукня, тьмяно-зелена – такими колись були халати хірургів. Сукня за формою схожа на мою, вона довга й приховує фігуру, але на неї надягають фартух із нагрудником, і білих крил та серпанку немає. Виходячи на вулицю, Рита теж одягає серпанок, але нікого не хвилює, чи побачить хто обличчя Марфи. Рукави в неї зачочені до ліктя, відкривають коричневі руки. Вона пече хліб, вимішує тісто останній раз, перш ніж сформувати буханці.

Рита бачить мене і киває головою. Важко сказати, вітається вона чи просто визнає мою присутність, витирає фартухом вибілені борошном руки і копирсається у шухляді, шукаючи книжку з талонами. Супить брови, відриває три талони і передає мені. Якби вона усміхалася, у неї було б добре обличчя. Однак ця насупленість стосується не мене особисто: вона не схвалює цю червону сукню і те, що вона символізує. Думає, що я можу бути заразною, наче хвороба чи якийсь вид нещастя.

Іноді я підслуховую під зачиненими дверима – ніколи не вчинила б так у колишні часи. Слухаю я недовго, бо не хочу, щоб мене за цим упіймали. Хоча одного разу я почула, як Рита каже Корі, що ніколи б так не принижувалася.

– Тебе ніхто й не просить, – сказала Кора. – До того ж припустімо, що б ти робила?

– Поїхала б у Колонії, – відповіла Рита. – Вони мають вибір.

– Стати Не-жінкою, голодувати аж до смерті, і Господь знає, що ще? – мовила Кора. – Аякже.

Вони лущили горох; навіть крізь майже зачинені двері я чула тихий дзенькіт, з яким тверді горошинки падали в металеву миску. Я чула, як Рита зітхнула чи буркнула щось на знак чи то згоди, чи то протесту.

– Усе одно, вони роблять це заради всіх нас, – сказала Кора, – чи так принаймні кажуть. Якби мені не перев'язали труби, це могла б бути я, аби була років на десять молодша. Не так це й погано. Важкою роботою не назвеш.

– Краще вона, ніж я, – відповіла Рита, і я відчинила двері.

Обличчя в них були, як у жінок, які говорять про тебе за твоєю спиною і думають, що ти їх

почула: присоромлені, але й трохи нахабні, наче вони мають на це повне право. Кора того дня була до мене добрішою, ніж зазвичай; Рита – більш непривітною.

Сьогодні, попри похмуре обличчя Рити та її стиснені губи, я б воліла лишитися тут, на кухні. Може зайти Кора, яка нині робить щось деінде в будинку, із пляшкою лимонної олії та ганчіркою, тоді Рита приготувала б каву – у домі Командорів досі є справжня кава, – ми сіли б за Ритиним столом, який належить їй не більше, ніж мій мені, і поговорили б. Про біль і страждання, про хвороби, наші ноги і спина, про всю ту шкоду, до якої, наче неслухняні діти, можуть вдатися наші тіла. Ми кивали б головами, наче вставляли розділові знаки до голосів одна одної, говорячи цим: «Так, ми все це знаємо». Обмінялися б рецептами і спробували перевершити одна одну, перераховуючи наші фізичні нещастя; ми неголосно скаржилися б м'якими, мінорними голосами, так, як голуби туркочуть на карнизах та в жолобах. «Я знаю, про що ти», – так казали б ми. Або ж химерніше, як і досі кажуть старші люди: «Розумію, до чого ти ведеш». Наче голос сам собою був подорожнім, що йде до якогось віддаленого місця. Так би воно і було, так воно і є.

Я раніше зневажала такі балачки. Тепер прагну їх. Принаймні це розмова, хоч якийсь діалог.

Чи ми могли б попліткувати. Марфи чимало знають, спілкуються, передають неофіційні новини від дому до дому. Як і я, вони слухають під дверима – у цьому немає сумнівів – і бачать речі, навіть коли відвертаються. Я, бувало, ловила їх на цьому, чула відгомін їхніх приватних бесід. «Воно мертвим народилося». Чи: «Ударила її спицею, просто в живіт. То, напевно, ревності її гризли». Чи спокусливо: «То була рідина для миття туалетів. Спрацювала тільки так, хоча він мав би відчутти смак. Мабуть, був аж такий п'яний, але її все одно викрили».

Чи могла б допомогти Риті пекти хліб – занурила б руки у м'яке, пружне тепло, таке схоже на плоть. Я прагну торкатися чогось, крім тканини чи дерева.

Але навіть якби я могла попросити аж настільки порушити правила поведінки, Рита все одно не дозволила б. Їй було б надто страшно. Марфи не можуть з нами брататися.

Брататися означає поводитися, як брати. Люк якось про це говорив. Сказав, що відповідного слова для поводитися, як сестри немає. Мало б бути сестратися. Йому подобалися такі штуки – походження, створення слів, цікаві приклади вжитку. Я завжди дражнила його за педантичність.

Беру талони з простягнутої Ритиної руки. Вони з малюнками того, на що їх можна обміняти: десяток яєць, шмат сиру, щось коричневе на позначення стейка. Я кладу їх у нарукавну кишеньку із зіпером – там я ношу перепустку.

– Тільки скажи, щоб яйця були свіжими, – каже Рита. – Не так, як минулого разу. І курча,

скажи їм, а не курку. Наголоси, для кого це, щоб не попсували нічого.

– Гаразд, – відповідаю я. Не усміхаюся. Навіщо спокушати її до дружби?

Розділ 3

Я виходжу із задніх дверей у садок. Він великий і охайний: газон посередині, верба плаче котиками, по краях висаджені квіти. Нарциси нині вже в'януть, а тюльпани розкриваються, розливаються кольорами. Вони червоні, ближче до стебла – темно-багрові, наче їх порізали, і там рана вже почала загоюватися.

Садок – це володіння Дружини Командора. Виглядаючи зі свого броньованого вікна, я часто бачу її там: вона стоїть на колінах, підклавши подушку, на широкому садовому капелюсі – блакитний серпанок, поруч кошик із ножицями та мотузкою для підв'язування квітів. Копає Хранитель, приписаний до Командора, Дружина ним керує, указує своїм ціпком. У багатьох Дружин є такі садки, де вони можуть наказувати. Їм є що доглядати, про що дбати.

І в мене колись був садок. Я пам'ятаю запах скопаної землі, товстенькі бульби в руці, їхню повноту, сухе рипіння насіння, що тече крізь пальці. Так час біжить швидше. Іноді Дружині Командора виносять стілець, і вона просто сидить там, у своєму садку. Із відстані це схоже на мир.

Зараз її тут немає, і я питаю себе, де ж вона – не хочеться несподівано її зустріти. Можливо, шие у вітальні, поставивши ліву ногу на ослінчик для ніг через свій артрит. Чи в'яже шалики для Янголів на фронті. Мені не дуже віриться, що Янголам потрібні такі шалики, адже ті, що робить Дружина Командора, надто непрості. Її не обходить орнамент із хрестами та зірками, який використовують інші Дружини, – це надто просто. Краями її шаликів маршують ялинки, чи орли, чи незграбні фігурки людей, хлопчик і дівчинка, хлопчик і дівчинка. Це шалики не для дорослих чоловіків – радше для дітей.

Іноді мені здається, що ці шалики взагалі не потрапляють до Янголів – їх розпускають і змотують назад у пряжу, щоб знову можна було в'язати. Можливо, цим просто займають Дружин, щоб вони мали що робити. Я заздрю Дружині Командора, бо в неї є в'язання. Добре мати дрібні цілі, яких так просто досягнути.

Чи заздрить вона мені в чомусь?

За можливості вона не говорить зі мною. Я для неї – докір. І необхідність.

Ми вперше стали одна перед одною п'ять тижнів тому, коли я прибула до цього дому. Хранитель з попереднього місця привів мене до головного входу. У перші дні нам дозволяється користуватися передніми дверима, але потім – тільки задніми. Усе ще не зовсім уклалося, надто мало часу минуло, і всі не зовсім певні, який саме в нас статус. Згодом якось влаштується, будуть чи то лише передні двері, чи лише задні.

Тітка Лідія казала, що підтримувала передні. «Ваша посада почесна», – казала вона.

Хранитель подзвонив у двері за мене, але перш ніж хтось міг би почути дзвінок і підійти, двері відчинилися всередину. Напевно, вона чекала біля них. Я думала, що там буде Марфа, але то була вона, Дружина Командора, у довгому блідо-блакитному вбранні – помилитися неможливо.

– То це ти новенька, – мовила Дружина. Не відійшла вбік, пропускаючи мене, просто стояла у дверях, перекривши вхід. Вона хотіла, щоб я відчула: не можна зайти до цього дому, якщо вона не дозволить. Нині за такі дрібниці постійно чіпляються.

– Так, – відповіла я.

– Залиште на ганку.

Це вона сказала Хранителю, який ніс мою валізу. Валіза була невелика, із червоного вінілу. Ще одна, із зимовим плащем та важчими сукнями, мала приїхати згодом.

Хранитель поставив валізу й козирнув їй. Тоді я почула кроки за спиною, далі до доріжки, і клацання воріт. Було таке відчуття, наче дбайлива рука відпустила мене. Поріг нового дому – самотнє місце.

Вона зачекала, доки авто завелось і від'їхало. Я не дивилася в обличчя, але, опустивши голову, частково бачила її: блакитна талія, потовщена ліва рука на вершечку ціпка зі слонової кістки, великі діаманти на підмізинному пальці, колись тонкому, та й нині доглянутому, підпиляний ніготь на кінці вузлуватого пальця м'яко заокруглений. Схоже на іронічну усмішку на пальці. Наче щось глузує з неї.

– Можеш заходити, – сказала Дружина, відвернулася від мене й пошкунтила гала коридором. – Зачини за собою двері.

Я занесла до будинку свою червону валізу, чого вона, без сумнівів, і хотіла, тоді замкнула двері, нічого не сказавши. Тітка Лідія радила, що краще не говорити, поки тебе напругу не питають. «Спробуйте подивитися на це її очима, – казала вона, стиснувши руки й

благально усміхнувшись. – Їм нелегко».

– Сюди, – мовила Дружина Командора.

Коли я увійшла до вітальні, вона вже сиділа у своєму кріслі, поклавши ліву ногу на ослінчик із вишитою подушкою, поряд – троянди в кошику. В'язання лежало на підлозі біля крісла, проколоте спицями.

Я стала перед нею, склавши руки.

– Отже, – сказала вона. Узяла сигарету, устромила між губами й тримала там, аж поки не підпалила. Від того її губи стали тонкі, із тими дрібними вертикальними лініями, які можна було колись побачити в рекламі косметики. Запальничка була кольору слонової кістки. Я подумала, що сигарети, напевно, з чорного ринку, і це дало мені надію. Навіть зараз, коли більше немає справжніх грошей, чорний ринок все одно є. Чорний ринок завжди є, завжди знайдеться щось, що можна обміняти. Тож вона була жінкою, яка могла обходити правила. Але чи було мені чим мінятися?

Я подивилася на сигарету з жагою. Для мене такі речі заборонені, як і алкоголь з кавою.

– Тож старий як-його-там не зміг, – мовила вона.

– Ні, мем, – відповіла я.

Дружина Командора наче засміялася, тоді закашлялася.

– Не пощастило йому. Це твій другий, так?

– Третій, мем, – сказала я.

– І тобі не дуже щастить, – мовила вона. Знову цей кашель-сміх. – Можеш сісти. Я цього не практикую, але зараз можна.

Я сіла на край одного зі стільців із жорсткими спинками. Не хотіла відверто роздивлятися кімнату, щоб не здатися їй неуважною, тож мармурова камінна дошка справа, дзеркало над нею та оберемки квітів лишилися просто тінями десь на краю хору. Пізніше в мене буде більш ніж достатньо нагод усе це побачити.

Тепер її обличчя було на одному рівні з моїм. Мені здалося, що я впізнаю його, чи принаймні в ньому було щось знайоме. Трохи волосся вибілося з-під серпанку. Воно досі було білявим. Мені тоді подумалося, що вона вибілює його – можливо, на чорному ринку досі можна дістати фарбу для волосся, але нині я знаю, що воно справді біляве. Брови вищипані тонкими вигнутими лініями, від чого вона постійно мала здивований, чи

розлючений, чи допитливий вигляд – такий вираз обличчя можна побачити у стривоженої дитини, але повіки під ними були втомлені. Очі – ні, вони були того плаского, ворожого синього кольору, яким буває літнє небо за яскравого сонця, того синього, котрий відштовхує тебе. Колись її ніс, напевно, був з тих, які називають гарненькими носиками, але нині він став замалим для обличчя. Обличчя було не товсте, але велике. Від кутиків рота вниз ішли дві зморшки, між ними – стиснуте, наче кулак, підборіддя.

– Я хочу бачити тебе якомога рідше, – сказала Дружина. – Гадаю, ти від мене хочеш того ж.

Я не відповіла, бо ж «так» прозвучало б образливо, а «ні» – суперечливо.

– Знаю, ти не дурна, – вела вона далі. Вдихнула дим, видихнула. – Я прочитала твою справу. Там, де йдеться про мене, усе це схоже на ділову угоду. Але якщо я матиму проблеми, ти отримаєш проблеми у відповідь. Зрозуміло?

– Так, мем, – відповіла я.

– Не зви мене «мем», – роздратовалася вона. – Ти ж не Марфа.

Я не спитала, як її тоді називати, бо бачила: вона сподівається, що я ніколи більше не матиму нагоди взагалі якось звернутися до неї. Я була розчарована. У той момент мені хотілося зробити її старшою сестрою, материнською фігурою, мати когось, хто розумітиме й захищатиме мене. Дружина в попередньому домі проводила більшість часу у своїй спальні. Марфи подекували, що вона пиячила. Я хотіла, щоб тут було інакше. Хотіла думати, що вона мені сподобалася б, якби ми зустрілися в іншому місці, в інший час, в іншому житті. Але тоді я вже бачила, що ані вона мені не сподобалася б, ані я їй.

Дружина поклала напівспалену сигарету в невелику попільничку на столику поряд із собою. Вона зробила це рішуче: один різкий рух, один прокрут, не те мляве постукування, до якого зазвичай вдавалися Дружини.

– Щодо мого чоловіка, – мовила вона, – він такий і є. Мій чоловік. Хочу, щоб ти якомога краще це усвідомила. Поки смерть не розлучить нас. Це остаточно.

– Так, мем, – забувши, повторила я. Раніше в дівчаток були такі ляльки, які могли говорити, якщо потягнути за мотузку на спині. Здається, я звучала приблизно так, монотонним, ляльковим голосом. Їй, напевно, дуже хотілося дати мені ляпаса. Їм можна нас бити, у Біблії є прецедент. Але не користуватися нічим. Тільки руками.

– Це одна з тих речей, за які ми боролися, – мовила Дружина Командора й раптом перестала дивитися на мене, перевела погляд на свої вузлуваті, прикрашені діамантами долоні, і я зрозуміла, де раніше бачила її.

Уперше це було по телевізору, коли мені було вісім чи дев'ять. Недільними ранками моя мати спала довго, я зазвичай уставала раніше, ішла до телевізора в її кабінеті й шукала мультики. Іноді, коли жодного не вдавалося знайти, я дивилася «Євангельську годину для юних душ» – там розповідали біблійні історії для дітей, співали гімни. Одну з жінок звали Серена Джой[3 - Від serene joy (англ.) – ясна радість.]. Вона була провідним сопрано. Попеляста білявка, тендітна, із кирпатим носиком і великими блакитними очима, які вона, співаючи гімни, звертала до неба. Вона могла усміхатися і плакати одночасно, сльозинка чи дві наче по команді граційно котилися униз її щокою, а голос підіймався до найвищих нот, тремтливий, легкий. Іншими речами вона зайнялася пізніше.

Жінка, що сиділа переді мною, була Сереною Джой. Чи принаймні колись була. Тож усе було гірше, ніж я думала.

Розділ 4

Іду доріжкою, посипаною гравієм. Вона охайно, наче проділ у волоссі, ділить надвое газон заднього двору. Уночі був дощ, трава з обох боків мокра, повітря вологе. То тут, то там я бачу хробаків – доказ плодючості цієї землі. Сонце спіймало їх, вони напівмертві, гнучкі й рожеві, наче губи.

Відчиняю хвіртку в білому паркані та йду далі, повз передній двір, до головних воріт. Один із Хранителів, приписаних до нашого господарства, має автомобіль на під'їзній алеї. Це значить, що Командор удома, у власних покоях, аж за ідальнею, де він найчастіше і проводить свій час.

Авто дуже дороге, це «Вихор» – кращий за «Колісницю», значно кращий за огрядного, практичного «Бегемота[4 - Біблійне чудовисько (Книга Йова 40:15–32).]». Звісно ж, воно чорне, кольору престижу чи поховання, довге й струнке. Водій із любов'ю полірує його замшею. Хоч щось не змінилося: чоловіки, як і раніше, люблять пестити хороші автомобілі.

Він убраний в однострій Хранителів, але його кептар грайливо скошений набік, рукави закочені до ліктів, відкриваючи засмаглі, укриті темним волоссям руки. У кутку його рота застрягла сигарета, видно, у нього теж є щось, що можна обміняти на чорному ринку.

Я знаю, ім'я цього чоловіка – Нік. Я це знаю, бо якось чула, як про нього говорили Рита з Корою, і ще колись чула, як до нього говорив Командор: «Ніку, автомобіль мені не потрібний».

Він живе тут, над гаражем. Низький статус: йому не видали жінки. Жодної. Він не має привілеїв, напевно, через якийсь дефект чи брак зв'язків. Але поводитьсь так, наче не знає цього, чи ж йому просто байдуже. Він надто розслаблений, недостатньо послужливий. Можливо, це тупість, але навряд. Смаленим пахне, як казали раніше. Чи – діло пахне тютюном. Непридатність як аромат. Попри все, я думаю про те, як же він може пахнути. Явно не смаленим і не тютюном – засмагла шкіра, волога від сонця, відшліфована димом. Я зітхаю, вдихаю повітря.

Водій дивиться на мене, бачить мій погляд. У нього обличчя француза, худе, примхливе, суцільні грані й кути, зі зморшками від усмішки навколо рота. Він робить останню затяжку, кидає недопалок на дорогу, наступає на нього. Починає насвистувати. Тоді підморгує.

Я опускаю голову й повертаюся так, щоб білі крила сховали мое обличчя, іду далі. Він щойно ризикнув, але навіщо? Що, як я доповіла б про це?

Можливо, він просто намагається поводитися по-дружньому. Може, побачив вираз мого обличчя і подумав щось не те. Мені насправді хотілося його сигарету.

Можливо, це була перевірка: подивитися, що я робитиму.

Можливо, він – Око.

Я відчиняю ворота, зачиняю їх за собою, дивлячись униз, не назад. Тротуар із червоної цегли. Зосереджуюся на цьому пейзажі, на полі прямокутників, яке м'яко вигинається там, де під ним вигнулася земля від десятиліть зимових морозів. Колір цеглин старий, але ясний і свіжий. Тротуари нині значно чистіші, ніж раніше.

Я йду до рогу і чекаю. Колись чекання погано мені давалося. «У його ярмі й ті, що стали й ждуть[5 - Сонет Джона Мілтона у перекладі Дмитра Павличка.]», – казала Тітка Лідія. Вона змусила нас це вивчити. А ще вона казала: «Не всі з вас проб'ються. Деякі впадуть на суху землю чи в терени. Деякі з вас не мають коренів». У неї була бородавка на підборідді, яка стрибала вгору-вниз, поки вона говорила. «Вважайте себе сім'ям», – тут її голос був улесливим і змовницьким, як у тих жінок, які раніше давали дітям уроки балету й казали: «Тепер ручки вгору, уявімо, що ми дерева».

Я стою на розі й уявляю себе деревом.

Фігура, червона з білими крилами навколо обличчя, схожа на мою, непоказна жінка з кошиком іде до мене цегляним тротуаром. Коли опиняється поруч, ми вдивляємося одна

одній в обличчя, у ці білі тунелі з тканини, що закривають нас. Вона саме та.

– Благословенний плід[6 - «Благословенна Ти між жонами, і благословенний Плід утроби твоеї» (Євангеліє від Луки 1:42).], – вітається зі мною жінка усталеними поміж нас словами.

– Хай відкриє Господь, – як годиться, відповідаю я. Ми розвертаємося і крокуємо разом повз великі будинки до центральної частини міста. Нам не можна ходити туди інакше, як парами. Це мало б захищати нас, хоча сама ця ідея абсурдна – ми вже достатньо захищені. Правда в тому, що вона шпигує за мною, так само, як і я за нею. Якщо хоч одна з нас вислизне завдяки чомусь, пов'язаному з нашими щоденними прогулянками, другу визнають у цьому винною.

Ця жінка стала моєю партнеркою два тижні тому. Не знаю, що сталося з попередньою. Одного дня вона просто не прийшла, а замість неї була ця. Про такі речі не питають, бо відповіді, зазвичай, не ті, які хочеться чути. Усе одно відповіді не було б.

Вона трохи повніша за мене. У неї карі очі. Її звати Гленова. І це все, що я про неї знаю. Її голова опущена, руки в червоних рукавичках складені спереду, кроки стримані, маленькі, чимчикує, наче циркова свинка на задніх лапах. Під час цих прогулянок вона не сказала жодного несправедливого слова, утім, як і я. Вона може бути справжньою вірянкою, Служницею не лише за назвою. Не можна ризикувати.

– Чула, війна йде добре, – каже вона.

– Господові слава, – відповідаю я.

– Він послав нам хорошу погоду.

– І я радо її приймаю.

– Відучора нові бунтівники потерпіли поразку.

– Господові слава, – кажу я. Не питаю, звідки вона знає. – Хто такі?

– Баптисти. У них була твердиня у Синіх Пагорбах. Їх викурили звідти.

– Господові слава.

Іноді мені хочеться, щоб вона просто замовкла й дала мені спокійно йти. Але я жадібно прагну новин, будь-яких, навіть якщо вони неправдиві. Це хоч щось означає.

Ми доходимо до першої застави, схожої на те, чим блокують дорожні роботи чи розкопані канави: дерев'яний хрест, пофарбований у чорно-жовті смуги, та червоний шестикутник,

що означає «Стоп». Біля проходу стоять ліхтарі. Зараз вони не горять, бо ще не ніч. Я знаю, що над нами на телефонних стовпах висять прожектори на випадок екстремальних ситуацій, і в будах з обох боків дороги сидять чоловіки з автоматами. Я не бачу прожекторів та буд через крила навколо обличчя. Просто знаю, що вони там.

За заставою біля вузького проходу чекають на нас двоє чоловіків у зеленому однострої Хранителів Віри, із нашивками на плечах і беретах: два мечі, схрещені над білим трикутником. Хранителі – несправжні солдати. Їх використовують для рутинної поліцейської роботи, для іншого лакейства, на зразок копання у садку Дружини Командора, і вони зазвичай або дурні, або немолоді, або несправні, або дуже молоді, за винятком тих, хто насправді – Очі під прикриттям.

Ці двоє зовсім юні: в одного ледве пробиваються вуса, у другого обличчя досі вугрувате. Їхня юність зворушлива, але я знаю, що не можна дозволити їй себе обманути. Юні часто найнебезпечніші, найфанатичніші, найнестримніші зі зброєю. Вони ще не навчилися жити в часі. З ними слід рухатися поволі.

Минулого тижня вони застрелили жінку десь тут. Вона була Марфою. Копирсалась у своєму платті, шукаючи перепустку, а вони подумали, що вона намагається знайти бомбу. Подумали, що це – перевдягнений чоловік. Бували й такі випадки.

Рита з Корою знали ту жінку. Я чула, як вони говорили про це на кухні.

– Вони роблять своє діло, – сказала Кора. – Дбають про нашу безпеку.

– Що ж може бути безпечніше за мертвих, – розлючено відповіла Рита. – Вона йшла собі у справах. Навіщо було в неї стріляти?

– То був нещасний випадок, – мовила Кора.

– Не буває такого, – відповіла Рита. – Усе робиться навмисно.

Я чула, як вона грюкає посудом у мийці.

– Ну, хтось двічі подумає, перш ніж підривати цей дім, – сказала Кора.

– Байдуже, – кинула Рита. – Вона важко працювала. То погана смерть.

– Буває й гірше, – мовила Кора. – Принаймні все трапилося швидко.

– Кажи, як хочеш, – сказала Рита. – Я б воліла, щоб у мене перед тим був якийсь час. Щоб усе було, як годиться.

Двое юних Хранителів козирнули нам, піднявши три пальці до краю беретів. Нам приписані такі почесті. Вони мають показувати повагу до природи наших послуг.

Ми дістаємо перепустки із закритих кишень у широких рукавах, їх вивчають, ставлять печатки. Один заходить у буду справа вбити наші номери у Компутроль.

Повертаючи документи, той, у якого вже почали рости персикового кольору вуса, схиляється, намагаючись глянути мені в обличчя. Я трохи піднімаю голову, щоб йому допомогти, він бачить мої очі, я – його, і він шаріється. У нього довге скорботне обличчя, наче у вівці, але очі, великі й круглі, радше собачі – від спаніеля, не від тер'єра. Шкіра бліда, хворобливо ніжна, наче та, що буває під струпом. Усе одно я думаю, як би було покласти руку на це відкрите обличчя. Відвертається він.

Ця подія – хай дрібне, але порушення правила, настільки дрібне, що лишиться непоміченим, але я зберігаю такі моменти як винагороду. Наче ті цукерки, які я малою складала в глибині шухляди. Це шанси, крихітні щілинки.

Що, якби я повернулася сюди вночі, коли він сам на чергуванні (хоча йому ніколи не дозволять лишитися на самоті), і пустила його під свої білі крила? Що, якби я зняла свою червону плащаницю, показалася йому, ім, у непевному світлі ліхтарів? Напевно, іноді вони думають про це, коли стоять без кінця на цій заставі, де не буває нікого, крім Командорів Вірян у довгих чорних муркотливих авто, чи їхніх блакитних Дружин і доньок у білих серпанках дорогою на Спасіння чи Молитвосвята, чи кремезних зелених Марф, чи, зрідка, Родомобілів, чи піших червоних Служниць. Чи іноді фарбованих у чорне фургонів із крилатим білим оком. Вікна у фургонах тоновані, чоловіки на передніх сидіннях носять темні окуляри – подвійне затемнення.

Фуриони, звісно ж, тихіші за всі інші автомобілі. Коли вони проїздять повз нас, ми відвертаємося. Якщо зсередини лунають звуки, ми намагаємося їх не чути. Нічье серце не досконале.

Коли чорний фургон доходить до пропускового пункту, його пускають без жодних пауз. Хранителі не хочуть ризикувати, зазирати всередину, шукати, сумніватись у владі. Що б вони не думали.

Якщо взагалі думають, бо ж дивлячись на них – не скажеш.

Імовірно, вони не думають про одяг, розкиданий по газону. Якщо й подумують про поцілунок, то, напевно, одразу ж і про палаючі прожектори, постріли з рушниць. Натомість вони думають про виконання обов'язків, про підвищення до Янголів, про можливий дозвіл одружитися, а тоді, якщо зможуть здобути достатню владу й дожити до належного віку, –

про отримання власної Служниці.

Той, що з вусиками, відчиняє нам малі ворота для піших і відходить з дороги, щоб ми пройшли. Я знаю, що, поки ми віддаляємося, вони дивляться на нас, ці двоє чоловіків, котрим поки навіть не дозволено торкатися жінок руками. Замість того вони торкаються очима, і я трохи вихляю стегнами, відчуваючи, як коливається пишна червона спідниця. Це як показувати носа з-за паркану чи дражнити собаку кісткою, до якої йому не дотягтися, і мені навіть соромно таке робити, бо ж ці чоловіки не винні – вони просто надто молоді.

Тоді я думаю, що зрештою мені не соромно. Я насолоджуюся владою: хай це пасивна влада собачої кістки, але вона є. Сподіваюся, у них встали від нашого вигляду, і вони муситимуть потай тертися об фарбований паркан. Пізніше, уночі, вони страждатимуть у своїх уставних ліжках. Тепер у них немає виходу, крім себе самих, а це богохульство. Немає більше журналів, немає фільмів, немає заміників, лише я і моя тінь йдемо геть від двох чоловіків, які виструнчилися, застигли біля застави, дивлячись, як віддаляються наші фігури.

Розділ 5

Подвоєна, я йду вулицею. Хоча ми вже не в тому районі, де мешкають Командори, тут теж є великі будинки. Перед одним із них Хранитель косить газон. Газони охайні, фасади будинків величні, відремонтовані, схожі на ті красиві картинки, що їх друкували в журналах про будинки, садки та інтер'єри. Та ж відсутність людей, та ж атмосфера сну. Вулиця схожа на музей чи вулиці в діорамі міста, спорудженій, аби показати, як люди колись жили. Як і на тих картинках, у музеях, у діорамах, дітей немає.

Це серце Гілеаду, куди не може втрутитися війна, хіба через телебачення. Ми не певні, де його межі, вони варіюються від атаки до контратаки, але центр – саме тут, де нічого не рухається. Тітка Лідія казала: «Республіка Гілеад не має кордонів. Гілеад у вас усередині».

Тут колись жили лікарі, юристи, університетські викладачі. Юристів більше немає, а університет закрили.

Ми з Люком, бувало, гуляли цими вулицями. Чимало говорили про те, щоб купити собі такий будинок, старий, великий, відремонтувати його. У нас був би садок, гойдалки для дітей. Ми б мали дітей. Хоча ми знали, що навряд чи зможемо це собі дозволити, про це можна було поговорити – така собі недільна гра. Тепер така свобода видається майже

примарною.

Ми звертаємо за ріг, на головну вулицю, де рух активніший. Повз нас ідуть автомобілі, переважно чорні, є сірі та коричневі. Ходять інші жінки з кошиками, деякі в червоному, деякі у темно-зеленому кольорі Марф, деякі у смугастих сукнях, червоно-синьо-зелених, дешевих, убогих, що вказує на жінок бідніших чоловіків. Вони звуться Еконожинами. Цих жінок не ділять за функціями, вони все мають робити самі, якщо можуть. Іноді проходить жінка, убрана в чорне, удова. Їх раніше було більше, але зараз, схоже, усе менше й менше.

На тротуарах не побачиш Дружин Командорів. Лише в автомобілях.

Тротуари бетонні. Як у дитинстві, я намагаюся не ступати на тріщини. Пам'ятаю свої ноги на цих тріщинах у старі часи і те, що я на них одягала. Іноді це були бігові кросівки з пружними підшвами та дірочками для вентиляції, із зірками з флуоресцентної тканини, що в темряві відбивали світло. Хоча я ніколи не бігала вночі, та й удень хіба що на узбіччі доріг з активним рухом.

Жінки тоді були незахищені.

Я пам'ятаю правила, котрі ніколи не були записані, але їх знала кожна жінка: не відчиняти двері чужому, навіть якщо він каже, що це поліція – нехай просуне своє посвідчення під двері. Не зупинятися на дорозі, щоб допомогти водієві, який прикидається постраждалим. Замкнути двері й їхати далі. Якщо хтось свисне, не обертатися. Не ходити самій у пральні самообслуговування вночі.

Згадую пральні. Що я вбирала, коли йшла туди: шорти, джинси, спортивні штани. Що клала в машини: власний одяг, власне мило, власні гроші, гроші, що я заробила. Я думаю про те, як було мати свій простір.

Тепер ми йдемо тією ж вулицею, червоними парами, і жоден чоловік не кричить непристойностей нам у спину, не говорить до нас, не торкається нас. Ніхто не свистить.

«Свобода буває різна, – казала Тітка Лідія, – свобода для чогось і від чогось. У дні анархії це була свобода для. Тепер ви отримали свободу від. Не недооцінюйте її».

Перед нами, праворуч, – крамниця, де ми замовляємо сукні. Дехто називає їх одіяннями. Непогане слово, хоча діянь від нас ніхто й не чекає. Біля крамниці – величезна дерев'яна вивіска у формі золотої лілії: крамниця зветься «Польові лілеї»[7 - «Погляньте на польові

лілеї, як зростають вони, не працюють, ані не прядуть» (Євангеліє від Матвія 6:28).]. Власне, під лілією видно те місце, де зафарбували літери назви, коли вирішили, що навіть самі назви крамниць становлять для нас завелику спокусу. Тепер місця розпізнаєш лише за вивісками.

Раніше на місці «Лілей» був кінотеатр. Сюди часто ходили студенти; щовесни влаштовували фестиваль Гамфрі Богарта з Лорен Беколл чи Кетрін Гепберн – самостійними жінками, котрі вирішували самі. Вони носили блузки з гудзиками спереду, це натякало на ймовірність слова «розстібнути». Ці жінки могли бути роздягнені; або ж ні. Здавалося, вони можуть обирати. Ми тоді, здавалося, могли обирати. Тітка Лідія казала: «Наше суспільство помирало, бо мало забагато вибору».

Не знаю, коли вони припинили робити цей фестиваль. Напевно, я тоді виросла й не помітила.

Ми не заходимо до «Лілей» – нам треба через дорогу й далі, бічною вулицею. Перша зупинка біля крамниці з іншою дерев'яною вивіскою: три яйця, бджола, корова. «Молоко і мед»[8 - «І Я зійшов, щоб визволити його з єгипетської руки та щоб вивести його з цього краю до Краю доброго й широкого, до Краю, що тече молоком та медом...» (Вихід 3:8).]. Тут черга, і ми чекаємо, парами. Бачу, сьогодні в них є апельсини. Відколи Центральна Америка відійшла Лібертеосу, апельсини важко дістати. Іноді вони є, іноді немає. Війна заважає поставкам з Каліфорнії, і навіть Флорида нині ненадійна, якщо блокують дороги чи підривають залізничні колії. Я дивлюся на апельсини, мені так хочеться один. Але я сьогодні не брала талонів на апельсини. «Повернуся і розповім про них Риті», – думаю я. Вона зрадіє. Це буде щось, таке невеличке досягнення – принести апельсини.

Ті, хто дійшов до прилавка, простягають через нього свої талони двом чоловікам в однострої Хранителів, які стоять з того боку. Ніхто особливо не розмовляє, хоча все довкола шурхотить, і жінки крадькома вертять головами: саме тут, за покупками, можна іноді побачити когось знайомого, когось із попередніх часів чи з Червоного Центру. Просто мигцем побачити знайоме обличчя – це вже чудово. Якби ж мені побачити Мойру, просто побачити, знати, що вона досі жива. Зараз важко уявити собі, що таке – мати подругу.

Але Гленова поряд зі мною нікого не шукає. Можливо, вона більше нікого не знає. Можливо, вони всі зникли, її знайомі жінки. Або ж вона не хоче, щоб її бачили. Стоїть мовчки, опустивши голову.

Поки ми чекаємо в подвійній черзі, відчиняються двері й заходять ще дві жінки, обидві у червоних сукнях із білими крилами Служниць. Одна з них глибоко вагітна, її живіт тріумфально напинає просторе вбрання. Кімнатою котиться похвавлення, шепіт, видих; мимоволі ми безсоромно повертаємося до неї, щоб краще роздивитися, нам аж свербить торкнутися її. Для нас вона – магічна істота, об'єкт заздощів та бажання, ми прагнемо її. Вона – прапор на вершині пагорба, показує нам, що все ще може статися: ми теж можемо

врятуватися.

Жінки перешіптуються майже вголос – такі вони збуджені.

– Чия вона? – чую я в себе за спиною.

– Вейнова. Ні. Ворренова.

– Показушниця, – сичить голос, і так воно і є. Вагітна жінка не має виходити з дому, ходити за покупками. Для кращої роботи м'язів живота більше не прописують щоденних прогулянок. Їй тепер потрібна лише гімнастика, вправи на дихання. Вона може лишатися вдома. І їй небезпечно виходити – напевно, біля дверей на вулиці на неї чекає Хранитель. Тепер, коли вона носить життя, вона стала ближче до смерті й потребує особливої охорони. Заздрощі можуть дістати її, таке вже бувало. Усі діти нині бажані, але не для всіх.

Але така прогулянка може бути її примхою, а примхи вони толерують, якщо вже справа зайшла так далеко і без викидня. Чи, можливо, вона одна з тих мучениць: «Давайте, паплюжте, я все витримаю». Я краєм ока бачу її обличчя, коли вона піднімає голову, озираючись. Голос за спиною мав рацію: вона прийшла похизуватися. Уся сьє, рожева, насолоджується кожною хвилиною.

– Тихо, – каже один із Хранителів за прилавком, і ми замовкаємо, наче школярки.

Ми з Гленовою дійшли до прилавка. Передаємо наші талони, один Хранитель вводить їхні номери у Компубайт, поки інший передає нам наші покупки, молоко, яйця. Ми складаємо їх у кошики й виходимо повз вагітну жінку та її напарницю, яка біля неї здається кволою, зіщуленою – як і всі ми. Живіт вагітної скидається на величезний плід. Здоровецький – слово з дитинства. Вона склала на ньому руки, наче захищаючи, чи так, наче вони витягають щось з утроби, тепло й силу.

Коли я проходжу повз вагітну, вона дивиться мені у вічі, і я впізнаю її. Вона була у Червоному Центрі зі мною, одна з улюблениць Тітки Лідії. Мені вона ніколи не подобалася. У минулі часи її звали Джанін.

Джанін дивиться на мене, у кутиках її рота – слід самовдоволеної усмішки. Вона опускає погляд на мій плаский під червоним убранням живіт, і крила закривають її обличчя. Я бачу хіба що шматочок її лоба та рожевуватий кінчик носа.

Далі ми йдемо у «Всяку плоть»[9 - «Вся плоть – зелена трава, і вся їхня любляча доброта – як польова квітка» (Книга Ісаї 40:6).], відзначену великою дерев'яною відбивною, що звисає з двох ланцюгів. Тут черга не така велика: м'ясо дороге, навіть Командори ідять

його не щодня. Однак Гленова бере стейк уже вдруге цього тижня. Розповім про це Марфам – вони люблять про таке послухати. Їх дуже цікавить те, як ведеться іншим господарствам, такі дрібні плітки дають їм можливість пишатися чи сердитися.

Я беру курку, загорнуту в папір, перев'язану мотузкою. Зараз мало де лишився пластик. Пам'ятаю ті безкінечні білі пластикові пакети із супермаркетів; я ненавиділа їх марнувати, тож пхала у шухляду під раковину, аж поки їх не ставало забагато, так, що коли відчинити дверцята, вони сипалися звідти. Люк завжди скаржився на це. Час від часу збирав пакети й викидав їх.

– Вона може натягти собі один на голову, – казав він. – Ти ж знаєш, як діти люблять гратися.

– Вона цього не зробить, – відповідала я. – Вона надто доросла.

(Чи розумна, чи везуча). Але я все одно відчувала холодок страху, а тоді й провини за свою недбалість. Дійсно, я забагато речей сприймала за належне, я тоді вірила у долю.

– Складатиму їх у шафці вище, – казала я.

– Краще взагалі не складай, – переконував він. – Ми ними все одно не користуємося.

– Можна для сміття, – казала я. А він...

Не тут і не зараз, коли люди дивляться. Я розвертаюсь, бачу свій силует у дзеркальній вітрині. Тоді ми виходимо на вулицю.

До нас іде група людей. Це туристи, схоже з Японії, можливо, торгова делегація на екскурсії історичними місцями чи в пошуках місцевого колориту. Вони невеликі, охайні, у кожного чи кожної є камера, кожен чи кожна всміхається. Вони роздивляються яскравими очима, схиляють голову набік по-пташиному, їхня радість навіть агресивна, і я не можу не витріщатися на них. Я давно не бачила жінок у таких коротких спідницях. Вони ледве закривають коліна і відкривають ноги, наче голі в тоненьких панчохах, вульгарні черевики на високих підборах із ремінцями прив'язані до ніг, наче витончені інструменти для тортур. Жінки хитаються на цих шипастих ногах, як на ходулях, втрачаючи рівновагу, спина вигинається на рівні талії, випинаючи сідниці. У них непокриті голови, волосся виставлене напоказ у всій своїй темній сексуальності. Вони носять помаду, червону, яка окреслює вологі провалля їхніх ротів і схожа на малюнки на стінах туалетів колись раніше.

Я зупиняюся. Гленова зупиняється поряд зі мною, і я знаю, що вона теж не може відвести очей від тих жінок. Вони викликають у нас зачарування, але й відразу також. Вони

здаються голими. Так мало часу знадобилося, щоб змінити наші погляди на такі речі.

Тоді я думаю: я теж раніше так вдягалася. То була свобода.

Про-західні, так вони про нас говорили.

Японські туристи наближаються, щебечуть щось, і ми надто пізно відвертаємося – вони побачили наші обличчя.

З ними перекладач у звичному синьому костюмі та краватці з червоним малюнком, зі шпилькою у вигляді крилатого ока. Він виступає з групи вперед, стає перед нами, не дає пройти. Туристи збиваються за ним, один із них піднімає камеру.

– Перепрошую, – доволі ввічливо каже нам перекладач. – Вони питають, чи можна вас сфотографувати.

Я дивлюся вниз, на тротуар, хитаю головою – «ні». Вони, напевно, бачать лише білі крила, шматочок обличчя, підборіддя і частину рота. Не очі. Я знаю, що не варто дивитися перекладачеві в обличчя. Більшість з перекладачів – Очі, принаймні так кажуть.

Я також знаю, що краще не погоджуватися. «Скромність у невидимості, – казала Тітка Лідія. – Не забувайте про це. Якщо вас бачать... якщо вас бачать... це наче до вас пробиваються. А ви, дівчата, маєте бути непробивні». Вона називала нас дівчатами.

Гленова поряд зі мною теж мовчить. Ховає долоні в червоних рукавичках у широких рукавах сукні.

Перекладач повертається до групи, щось стрекоче суцільними стакато. Я знаю, що він каже, знаю правила. Він каже їм, що у цих жінок інші звичаї, що коли на них дивляться через об'єктив камери, це для них насильство.

Я дивлюся під ноги, на тротуар, зачарована ногами жінок. Одна з них взула сандалі з відкритими пальцями, нігті на них пофарбовані в рожевий. Я пам'ятаю запах лаку для нігтів, те, як він зморщувався, якщо нанести другий шар надто швидко, м'який атласний доторк справжніх панчіх, те відчуття в пальцях, коли вага всього тіла підштовхує їх до вирізу у взутті. Жінка з нафарбованими пальцями ніг переминається з однієї ноги на іншу. Я можу відчути її сандалі на своїх ногах. Від запаху лаку для нігтів почуваюся голодною.

– Перепрошую, – повторює перекладач, привертаючи нашу увагу. Я киваю, показуючи, що почула його. – Вони питають, чи ви щасливі?

Можу собі уявити їхню цікавість: «Чи вони щасливі? Як вони можуть бути щасливими?». Я відчуваю на нас погляди їхніх яскравих чорних очей, те, як вони трохи схиляються вперед,

щоб почути нашу відповідь, особливо жінки, але й чоловіки також: ми таємниця, ми заборона, ми викликаємо в них захват.

Гленова нічого не каже. Тиша. Але іноді так само небезпечно буває і не говорити.

– Так, ми дуже щасливі, – белькочу я. Я маю щось сказати. Що ще тут скажеш?

Розділ 6

Через квартал після «Всякої плоті» Гленова зупиняється, наче непевна, куди тепер іти. У нас є вибір. Можна повернутися одразу назад або піти довгою дорогою. Ми вже знаємо, яким шляхом підемо, бо завжди ходимо саме так.

– Я хотіла б пройти повз церкву, – каже Гленова начебто побожно.

– Гаразд, – відповідаю я, хоча, як і вона, знаю, чого їй насправді хочеться.

Ми спокійно крокуємо. Сонце вийшло, у небі пливуть білі пухнасті хмари, з тих, що схожі на безголових овець. Зважаючи на наші крила, наші шори, важко дивитися вгору й побачити повну картину неба чи будь-чого іншого. Але ми можемо потроху за раз: швидкий порух голови, угору-вниз, убік-назад. Ми навчилися дивитися на світ, коротко вдихаючи.

Якщо звернути праворуч, буде вулиця, яка веде до річки. Там стоїть невеликий сарай, де колись тримали весла, є мости, дерева, зелені береги, на яких можна було сісти й дивитися на воду і на молодих чоловіків з оголеними руками, на те, як вони здійснюють весла у світлі сонця, змагаючись до перемоги. Дорогою до річки стояли старі гуртожитки, які нині мають якесь інше призначення, із казковими башточками, фарбованими в білий, золотий та блакитний.

Коли ми думаємо про минуле, то згадуємо красиві речі. Хочеться вірити, що тоді все було таким.

Футбольний стадіон теж поряд, там проводяться Спасіння для чоловіків. І футбольні матчі. Вони досі бувають.

Я більше не ходжу до річки чи на мости. Чи у підземку, хоча поряд є станція. Нам не дозволено, тепер є Хранителі, і в нас немає офіційних причин спускатися сходами, сідати в потяг під річкою, їхати в центр міста. Від кого ми хочемо поїхати звідси туди? Чого б нам хотіли їхати звідси туди? Нічого хорошого з того не буде, і вони це знають.

Церква маленька, одна з перших, зведених тут сотні років тому. Нею більше не користуються, хіба що як музеєм. Усередині можна подивитися на картини жінок у довгих скорботних сукнях, із прикритим білими чепчиками волоссям, і похмурих прямих чоловіків у темному вбранні. Наші предки. Вхід безкоштовний.

Однак ми туди не заходимо, стоїмо на доріжці, дивимося у церковний двір. Старі могильні камені досі там, вивітрені, роз'їдені, з усіма цими черепами та перехрещеними кістками, *memento mori*[10 - Пам'ятай про смерть (лат.)], янголами зі слабкодухими обличчями, крилаті пісочні годинники яких мають нагадувати проплинність смертного часу, а з пізніших століть лишилися урни та верби для жалоби.

Вони не чіпали надгробки чи церкву. Їх ображає лише нещодавня історія.

Гленова схилила голову, наче молячись. Вона щоразу так робить. Можливо, думається мені, у неї є хтось особливий, що пішов, – чоловік, дитина. Але я не можу до кінця у це повірити. Я думаю про неї як про жінку, для якої все робиться напоказ. Це гра, а не справжні дії. Вона робить це, щоб видаватися хорошою, думаю я. Вона прагне взяти від цього все.

Але я їй маю здаватися такою ж. А як інакше?

Тепер ми відвертаємося від церкви й бачимо те, до чого насправді прийшли, – Стіну.

Стіні теж сотні років, принаймні більше ста. Як і тротуари, вона складена з червоної цегли і колись була простою, але красивою. Тепер на воротах стоять вартові, над ними на металевих стовпах розвішені огидні нові прожектори, низом в'ється колючий дріт, угорі вздовж всієї стіни вцементоване бите скло.

Ніхто добровільно не проходить через ці ворота. Усі ці застереження – проти тих, хто намагається вийти, хоча й дійти аж до стіни зсередини, повз електронну сигналізацію, уже майже неможливо.

Біля головних воріт висять ще шість тіл – підвішені за шиї, руки складені перед собою, голови в білих мішках схилені на одне плече. Напевно, зранку проходило Спасіння для чоловіків. Я не чула дзвонів. Можливо, я до них уже звикла.

Ми зупиняємося разом, наче за командою, і дивимося на тіла. Це нічого, ми маємо їх бачити – саме тому вони висять тут, на Стіні. Іноді вони висять тут днями, до наступної партії, щоб якомога більше людей могли їх побачити.

Вони звисають із гаків, вмурованих до Стіни саме для цього. Не всі зайняті. Ці гаки схожі на протези для безруких. Чи на сталеві знаки запитання, перевернуті догори дригом і

покладені набік.

Найгірше – це мішки на головах, гірше за самі обличчя. Від цього люди стають схожі на ляльок, яким ще не розфарбували личка, на опудала; до певної міри вони й є опудала, бо ж саме лякати й мусять. А можливо, їхні голови – мішки, напхані чимось незрозумілим: чи то борошном, чи то тістом. Справа в очевидній вазі цих голів, їхній порожнечі, то?му, як гравітація тягне їх до землі, і вже немає життя, щоб тримати їх рівно. Голови – це нулі.

Хоча якщо дивитися і дивитися, як ми робимо, починаеш бачити обриси облич під білою тканиною, наче сірі тіні. Голови – це голови сніговиків, із вугіллям замість очей і відпалими носами з морквин. Голови тануть.

А на одному з мішків кров просочилася крізь білу тканину там, де має бути рот. Вона утворює другий рот, невеликий, червоний, один із тих, які в дитячому садку густо малюють діти. Дитяче уявлення про усмішку. Кривава усмішка, зрештою, привертає до себе увагу. Тож вони не сніговики.

На чоловіках білі халати, на зразок тих, які носили лікарі та вчені. Лікарі та вчені тут не єдині, є й інші, але цього ранку, напевно, робився набіг саме на них. У кожного на шиї висить табличка, показує, за що його страчено: малюнок людського зародка. Тож у минулому вони були лікарями, коли такі речі були законними. Їх називали творцями янголів... чи якось не так? Тепер їх видають лікарняні записи або ж (і це ймовірніше, відколи у більшості лікарень такі записи знищили, щойно стало зрозуміло, до чого йде) інформатори – можливо, колишні медсестри чи їхні чоловіки, бо ж свідчення від самотніх жінок нині не приймаються; чи інші лікарі, що прагнуть врятувати власну шкіру; чи вже звинувачений прагне помститися ворогу або ж вказує на довільних людей у відчайдушній надії на порятунк. Хоча інформаторів не завжди пробачають.

Ці чоловіки, як нам казали, подібні до військових злочинців. Те, що їхні дії колись були законними, – не виправдання, їхні злочини мають зворотну силу. Вони чинили злодіяння і мають стати прикладом для інших. Хоча навряд чи це комусь потрібно. Жодна жінка при своєму розумі нині не стала б запобігати народженню, якби їй пощастило завагітніти.

Ми маємо відчувати до цих тіл ненависть і огиду. Я відчуваю не це. Тіла, які висять на стіні, – подорожні в часі, анахронізм. Вони прийшли сюди з минулого.

Я відчуваю до них порожнечу. Я відчуваю те, що не маю відчувати. Це частково полегшення, бо жоден з цих людей не Люк. Люк не був лікарем. Не є.

Я дивлюся на червону усмішку. Цей червоний колір – той самий, що в тюльпанів у садку Серени Джой, біля стебла, там, де вони починають гоїтися. Червоний такий же, але зв'язку

немає. Тюльпани не криваві, червоні усмішки не квіти, жодна з цих речей не доповнює іншу. Тюльпан – не привід не вірити в повішеного і навпаки. Кожен з них цілісний і справді існує. Поле таких реальних речей – те, через що я маю обирати свій шлях, щодня, постійно. Мені коштує чималих зусиль розрізняти все це. Мені це потрібно. Я маю чітко бачити речі у своїй голові.

Я відчуваю, як тремтить жінка поряд зі мною. Вона плаче? Як це може піти їй на користь? Я не можу дозволити собі такого знання. Помічаю, що сама до болю стиснула руки на ручці кошика. Я нічого не видам.

«Повсякденне, – казала Тітка Лідія, – це те, до чого ви звикли. Зараз вам це повсякденним не здається, але буде через деякий час. Це стане повсякденним».

III

Ніч

Розділ 7

Ніч моя, мій власний час, коли я можу чинити, як хочу, якщо не видаю звуків. Якщо не ворухусь. Якщо лежу спокійно. Різниця між «лежати» і «класти». «Класти» – це завжди пасив. Навіть чоловіки раніше говорили: «вкласти її в ліжко». Хоча іноді бувало: «А я б з нею вклався». Усе це – лише припущення. Я не знаю, як раніше говорили чоловіки. Можу судити лише з їхніх слів.

Тож я лежу в кімнаті, під оком зі шпаклівки на стелі, за білими завісами, між простирадлами. Я охайна, як і всі вони, і я відступаю вбік, зі свого часу. Геть із часу. Хоча ось час, я нікуди з нього не поділася.

Але ніч – мій вільний час. Куди б мені піти?

У хороше місце.

Мойра сіла скраю на мое ліжко, схрестила ноги, поклала щиколотку на коліно. На ній фіолетовий комбінезон, з вуха звисає один кульчик, один ніготь фарбований золотим, для ексцентричності, в обрубкуватих пальцях з жовтими кінчиками – сигарета.

– Ходімо на пиво.

– Ти мені попелу в ліжко натрусиш, – сказала я.

– Застеляй його й не матимеш проблем, – відповіла Мойра.

– За півгодини, – мовила я. – Мені наступного дня здавати роботу.

Що то було? Психологія, англійська, економіка. Ми тоді вивчали такі речі. На підлозі кімнати де-не-де лежали книжки, обкладинками вгору, так екстравагантно.

– Зараз, – наполягала Мойра. – Тобі не треба фарбуватися, це для мене. Що за робота? Я щойно дописала про згвалтування на побаченнях.

– На побаченнях, – повторила я. – Ти модна дівчина, суцільні побачення в тебе, навіть там, де згвалтування.

– Ха-ха, – сказала Мойра. – Пальто бери.

Вона тоді взяла його сама, швиргнула мені.

– Я в тебе п'ять баксів позичу, добре?

Або десь у парку, з мамою. Скільки мені там років? Було холодно, наші подихи йшли попереду нас, на деревах уже не лишилося листя. Сіре небо, дві качки у ставку, усе похмуре. У мене під пальцями, у кишені, хлібні крихти. Так, вона сказала, що ми йдемо годувати качок.

Але там були якісь жінки. Вони палили книжки, тому мати насправді туди й хотіла. Побачитися з друзями. Вона мені збрехала, субота мала бути моім днем.

Я насуплено відвернулася від неї до качок, але мене привабив вогонь.

Серед жінок я помітила й чоловіків, а книжки виявилися журналами. Напевно, вони долили у вогнище бензину, бо полум'я було високе, і тоді потроху почали вкидати з коробок

журнали. Дехто щось монотонно наспівував; зібралися глядачі.

У них були щасливі, ледь не екстатичні обличчя. Вогонь на це спроможний. Навіть лице моєї матері, зазвичай худе й бліде, розчервонілося і було радісним, наче з різдвяної листівки; там була ще одна жінка, велика, із сажею на щоці, у помаранчевому плетеному капелюшку, я її пам'ятаю.

– Хочеш теж вкинути, люба? – спитала вона. Скільки років мені було?

– Позбудьмося цього сміття, – зі смішком мовила вона й звернулася до моєї матері: – Можна їй?

– Якщо хоче, – сказала мати. У неї була звичка говорити про мене з іншими так, наче я не чую.

Жінка передала мені один із журналів. На обкладинці була гарненька жінка без одягу, вона звисала зі стелі на ланцюгу, котрий охоплював її зап'ястки. Я дивилася на неї з цікавістю. Мене це не налякало. Я думала, вона гойдається, наче Тарзан на ліані, по телевізору бачила.

– Не давай їй розглядати, – сказала мати і повернулася до мене. – Тримай, кидай швиденько.

Я кинула журнал у вогонь. Він розгорнувся у полум'ї, сторінки відривалися і злітали палаючи – частини жіночих тіл перетворювалися на попіл у повітрі, перед моїми очима.

Але що сталося тоді? Що тоді сталося?

Знаю, я втратила час.

Напевно, мали бути голки, пігулки, щось подібне. Я не могла втратити стільки часу без допомоги.

– У вас був шок, – сказали вони.

Я піднялася з ревіння та збентеження, наче з прибою. Пам'ятаю, що почувалася доволі спокійною. Пам'ятаю, як я кричала – це відчувалося як крик, хоча могло бути всього лиш шепотінням:

– Де вона? Що ви з нею зробили?

Не було ані ночі, ані дня, лише мерехтіння. Тоді за якийсь час знову були стільці й ліжко, а тоді ще й вікно.

– Вона в хороших руках, – сказали вони. – У людей, які годяться. Ти негодяща, але ти ж хочеш для неї найкращого, правда?

Вони показали мені її фото – вона стояла на газоні біля дому, її личко було замкненим овалом. Світле волосся туго зібране ззаду. За руку її тримала жінка, яку я не знала. Вона доходила цій жінці хіба що до ліктя.

– Ви вбили її, – сказала я. Вона була схожа на янголятко, урочисте, маленьке, зроблене з повітря.

На ній була сукня, якої я раніше не бачила, біла, до самої землі.

Я хотіла б вірити в те, що розповідаю казку. Мені треба в це вірити. Я маю вірити. Ті, хто вірить, що це просто казки, мають кращі шанси.

Якщо я просто розповідаю казку, тоді контролюю її кінець. Тоді кінець буде, казка закінчиться, і реальне життя дожене її. Я зможу почати знову там, де закінчила.

Я розповідаю не казку.

Однак я розповідаю і казку. У своїй голові, усе по порядку.

Розповідаю, а не пишу, бо мені немає на чому писати, та й писати в моєму випадку заборонено. Але якщо це казка, то я маю її комусь розповідати, хоч би й подумки. Казки собі не розповідають. Завжди є ще хтось.

Навіть коли нікого немає.

Казка схожа на лист. «Доброго вам дня», – скажу я. Просто «вам», без імен. Якщо додати ім'я, це додає «вас» до світу фактів, а це небезпечно й шкідливо: хтозна, скільки шансів вижити ви маєте? Я казатиму «ви, ви», наче це стара пісня про кохання. «Ви» може бути в однині й у множині.

«Ви» може означати тисячі.

Безпосередньої небезпеки для мене немає, скажу я вам.

Вдаватиму, наче ви можете мене почути.

Але це марно, бо я знаю, що ні.

IV

Кімната очікування

Розділ 8

Погода нині хороша. Майже як у червні, коли ми діставали з шаф літні сукні та сандалі та йшли по морозиво. На Стіні – три нових тіла. Один – священик, досі у чорній рясі. Її вдягнули на нього перед судом, хоча вони вже багато років такі не носять, відколи почалися війни із сектами – у рясах були надто помітними. У двох інших на шиях висять пурпурні плакати: «Гендерна зрада». На тілах досі однострій Хранителів. Напевно, їх спіймали разом, та де? У бараках? У душі? Важко сказати. Сніговик з червоною усмішкою зник.

– Треба повертатися, – кажу я Гленовій. Це завжди кажу я. Іноді здається, що, якби я цього не казала, вона стояла б тут довіку. Але скорбота це чи глузування? Я досі не розумію.

Вона мовчки обертається, наче на голосовому управлінні, наче в неї є маленькі змащені колеса, наче вона стоїть угорі музичної скриньки. Мене дратує її грація. Дратує її покірна голова, схилена, наче під сильним вітром. Але ж вітру немає.

Ми йдемо від Стіни тією ж дорогою, якою прийшли, під теплим сонцем.

– Чудовий травневий день, – каже Гленова. Я радше відчуваю, аніж бачу, як вона повертає голову до мене, чекаючи на відповідь.

– Так, – відповідаю я. І додаю із затримкою: – Господові слава.

Травневий день, «Мейдей» – то колись давно, під час однієї з тих воєн, які ми вивчали у школі, був сигнал небезпеки. Я постійно плутаю ті війни, але якщо уважно дивитися, їх можна розрізняти за різними літаками. Але про «мейдей» мені розповів Люк. «Мейдей, мейдей», для пілотів, чи літаки підбито, і для кораблів (для кораблів теж?) на морі. Можливо, то був наче СОС для кораблів. Хотіла б я десь про це почитати. В одній із тих воєн про початок перемоги говорило щось із Бетховена[11 - Перший такт П'ятої симфонії

Бетховена – три коротких, один довгий сигнали – азбукою Морзе позначають букву V – victory, перемога.].

– Знаеш, звідки це пішло? – питав Люк. – «Мейдей»?

– Ні, – відповідала я. – Дивний вжиток для слова, так?

Недільні ранки з газетами та кавою, ще до її народження. Газети тоді ще були. Ми читали їх у ліжку.

– Французька, – казав він. – Від m'aidez.

Допоможіть.

До нас рухається невелика процесія. Похорон: трое жінок, у кожної на покритій голові чорний прозорий серпанок. Еконожина та дві інші в жалобі, теж Еконожини, напевно, її подруги. Їхні смугасті сукні видаються поношеними, як і їхні обличчя. «Колись, як усе налагодиться, – казала Тітка Лідія, – ніхто не має бути Еконожиною».

Першою іде скорботна мати, вона несе невелику чорну банку. Із розміру банки зрозуміло, коли воно затонуло в її утробі, припливло до своєї смерті. Місяці два-три, надто маленьке, щоб зрозуміти, чи то було Не-дитя, чи ні. Старших і тих, хто помирає під час пологів, ховають у коробках.

Із поваги, ми спиняємося, а вони проходять повз нас. Цікаво, чи відчуває Гленова те ж саме, що й я, – біль у животі, наче від удару ножем.

Ми складаємо руки на серці, показуючи цим чужим жінкам, що ми співчуваємо їхній втраті. Перша жінка супить на нас під серпанком. Інші відвертаються, плюють на тротуар. Еконожини нас не люблять.

Ми йдемо повз крамниці, знову до застави, нас пропускають. Крокуємо далі, поміж великих будинків, які здаються порожніми, поміж газонів без трави. На розі біля будинку, до якого я приписана, Гленова зупиняється, розвертається до мене.

– Перед Його очима, – каже вона. Правильне прощання.

– Перед Його очима, – відповідаю я, і вона коротенько киває мені. Вагається, наче хоче сказати ще щось, але тоді розвертається і йде далі вулицею. Я дивлюся на неї. Вона

схожа на моє відображення, наче дзеркало, у якому віддаляюся я.

Нік на доріжці знову полірує «Вихор». Уже дійшов до хромованих деталей ззаду. Я кладу свою долоню в рукавичці на клямку воріт, відчиняю їх, штовхаю вперед. Ворота клацають за моєю спиною. Тюльпани по периметру червоніші, ніж будь-коли, розпустилися, вони вже не бокали, а кубки, пнуться вгору, але до якої межі? Вони, зрештою, порожні. Коли постарішають – вивернуться назовні, тоді повільно вибухнуть, гублячи пелюстки, наче уламки.

Нік дивиться вгору, починає насвистувати. Тоді каже:

– Гарно прогулялася?

Я киваю, однак не відповідаю вголос. Він не має до мене говорити. «Звісно ж, деякі намагатимуться, – казала Тітка Лідія. – Уся плоть слабка». Уся плоть – трава, виправляла я її подумки. «Вони не можуть з цим впоратися, – казала вона. – Бог створив їх такими, але вас Він створив не такими. Ви створені іншими. Вам ставити кордони. Згодом вам дякуватимуть за це».

У садку за будинком сидить Дружина Командора, їй винесли крісло. Серена Джой. Що за дурне ім'я. Схоже на якийсь засіб, яким раніше мастили волосся, щоб його випрямити. «Серена Джой» – так було б написано на пляшечці із силуетом жіночої голови на рожевому тлі в овалі з зубчастими золотими краями. Вона могла обирати зі стількох імен, чому обрала це? Її ніколи насправді не звали Сереною Джой, навіть тоді. Її справжнє ім'я – Пем. Я прочитала про це в її досьє в журналі, задовго після того, як уперше побачила її спів, поки моя мати спала недільним ранком. На той час вона заслужила на власне досьє: то був журнал «Тайм» чи «Ньюзвік», напевно, що один з них. Вона тоді вже не співала, вона виголошувала промови. Їй це добре вдавалося. Її промови возвеличували святість дому, те, як жінки мають лишатися вдома. Серена Джой сама так не чинила: вона натомість писала промови, але цю свою невдачу виставляла як жертву, яку приносить заради загального добра.

Десь тоді хтось намагався її застрелити й не влучив. Замість неї було вбито її секретарку, яка стояла поряд. Ще хтось підклав у її авто бомбу, але та надто рано спрацювала. Подейкували, що бомбу вона підклала сама, заради співчуття. Так, тоді це працювало.

Ми з Люком іноді бачили її в пізніх новинах. Нічні сорочки, халати. Ми дивилися на її напарфумлене волосся й істерики, на сльози, які вона й нині могла лити за потреби, на чорні розводи туші по її щоках. Тоді вона фарбувалася яскравіше. Ми думали, що вона кумедна. Чи Люк думав, що вона кумедна. Я лише прикидалася. Направду мене вона трохи лякала. Дуже вже була серйозна.

Тепер вона більше не виголошує промов. Вона перестала промовляти. Вона сидить

удома, але схоже, що це їй не подобається. Як же вона, напевно, злиться тепер, коли її спіймали на власному слові.

Дружина дивиться на тюльпани. Ціпок поряд із нею, на траві. Вона сидить до мене у профіль, я це бачу, коли проходжу й кидаю на неї коротенький погляд. Витріщатися не можна. Профіль уже не бездоганний, наче вирізаний із паперу, її обличчя провалюється в себе ж, і я думаю про міста, зведені на підземних річках, де за ніч зникають будинки й цілі вулиці, наче у трясовині, чи про містечка вугільників, котрі провалюються в шахти. Щось схоже мало статися з нею, коли вона побачила справжній вигляд прийдешнього.

Вона не обертається. Вона ніяк не визнає мою присутність, хоча й знає, що я тут. Я бачу, що вона знає, і це знання схоже на нюх: щось прокисло, наче старе молоко.

Тітка Лідія казала: «Не чоловіків слід остерігатися, а Дружин. Завжди намагайтеся уявити, що вони мусять відчувати. Звісно ж, вони зневажатимуть вас. Це природно. Намагайтеся співчувати їм». Тітка Лідія вважала, що вона чудово вміє співчувати іншим. «Намагайтеся їх жаліти. Пробачте їх, бо не знають, що чинять вони»[12 - «Ісус же промовив: Отче, відпусти їм, бо не знають, що чинять вони!...» (Євангеліє від Луки 23:34).]. І знову тремтяча усмішка жебрачки, підсліпувате блимання, погляд у небо крізь круглі окуляри в металевій оправі, кудись на задню стіну класу, наче фарбована в зелене стеля відчиняється і Бог спускається до нас на хмарі пудри для обличчя «Рожева перлина» крізь дроти й труби протипожежної системи. «Ви маєте усвідомити, що ці жінки зазнали поразки. Вони не здатні...»

Тут її голос зривався, далі тривала пауза, протягом якої я чула зітхання, хорове зітхання тих, хто мене оточував. Шарудіти чи соватися протягом цих пауз – погана ідея: Тітка Лідія виглядала відстороненою, але насправді бачила кожен рух. Тож – самі зітхання.

«Майбутнє – у ваших руках», – закінчувала вона. Простягала до нас власні руки, тим давнім жестом, який водночас був пропозицією і запрошенням вийти вперед, упасти в ці обійми, з прийняттям. «У ваших руках», – промовляла вона, дивлячись на свої руки так, наче це вони наштовхнули її на цю думку. Але у них не було нічого. Вони були порожні. Це наші руки мали бути повними майбутнього; його можна було тримати, але не бачити.

Я обходжу будинок, іду до заднього входу, відчиняю двері, заходжу, ставлю кошик на кухонний стіл. Він відмитий, відчищений від борошна; свіжоспечений хліб холоне на полиці. Кухня пахне дріжджами – ностальгійний запах. Нагадує мені про інші кухні, які колись були моїми. Це запах матерів, хоч моя мати хліб не пекла. Це мій запах з тих давніх часів, коли я була матір'ю.

Це оманливий запах. Я знаю, що маю опиратися йому.

Рита сидить за столом, чистить і ріже моркву. Морквини старі, товсті, вони пережили зиму, обросли в погребі бородою. Молода морква, ніжна й бліда, з'явиться лише за кілька тижнів. Ніж у Рити яскравий і гострий, він спокушає. Хотіла б я мати такий ніж.

Вона припиняє рубати моркву, встає, витягає з кошика пакунки майже жадібно. Вона завжди чекає, що ж я принесу, хоча й завжди крутить носом, розгортаючи пакунки – ніщо з того, що я можу принести, не задовольняє її повністю. Вона вважає, що сама впоралася б краще, радше ходила б за покупками сама, брала саме те, що їй хочеться. Вона заздрить, що я можу прогулятися. У цьому домі всі одне одному заздять.

– Там апельсини є, – кажу я. – У «Молоці й меді». Ще лишилися.

Я простягаю їй цю ідею, наче дарунок. Прагну здобути її прихильність. Я побачила апельсини ще вчора, але не сказала – учора вона була надто сувора.

– Можу завтра взяти трохи, якщо даси мені талони на них.

Я простягаю їй курку. Вона сьогодні хотіла стейк, але стейків не було.

Рита щось буркоче, не виявляє ані радості, ані прихильності. Буркотіння каже: вона подумає про це згодом, без поспіху. Рита розв'язує мотузку, якою перев'язана курка, розгортає папір. Вона мацає курку, відтягує крило, тицяє пальцем у порожнину, витягає тельбухи. Курка лежить на столі, безголова й безнога, з гусячою шкірою, наче їй холодно.

– Банний день, – каже Рита, не дивлячись на мене.

До кухні з комори, де стоять швабри й віники, заходить Кора.

– Курка, – каже вона майже з насолодою.

– Кістлява, – зауважує Рита. – Але згодиться.

– Там не було з чого вибирати, – виправдовуюсь я. Рита на мене не зважає.

– Величенька, як на мене, – каже Кора. Це вона мене захищає? Я дивлюся на неї, думаючи, чи не усміхнутися їй, але ні, вона думає лише про їжу. Вона молодша за Риту, сонячне світло, яке нині скося падає через західне вікно, сяє на її волосся, зачесане на проділ і назад. Вона ще недавно, напевно, була гарненька. На кожному вусі в неї, наче ямочка, слід від зарослої дірки для кульчиків.

– Довга, – відповідає Рита, – але кістлява.

Треба було щось сказати – вона говорить до мене, уперше дивиться мені просто в очі:

– Ти ж не проста.

Це вона про ранг Командора. Але в іншому сенсі, у своєму сенсі, вона вважає мене простою. Їй за шістдесят, вона все для себе вирішила.

Рита відходить до мийки, швидко обмиває руки під краном, витирає рушником для посуду. Він білий, із синіми смужками. Рушники для посуду лишилися такими ж, якими завжди були. Іноді ці спалахи нормальності вистрибують на мене збоку, наче із засади. Повсякденне, звичне нагадування, немов удар.

Я дивлюся на рушник поза контекстом, і мені перехоплює подих. Для деяких людей речі, до певної міри, не так уже й змінилися.

– Хто займеться ванною? – питає Рита в Кори, не у мене. – Мені треба цю птаху вимочити.

– Я все зроблю пізніше, – каже Кора. – Тільки пил повитираю.

– Аби було зроблено, – говорить Рита.

Вони розмовляють про мене так, наче я не чую. Для них я – лише один із багатьох домашніх обов'язків.

Мене відпустили. Я забираю кошик, виходжу через кухонні двері, іду коридором до дідівського годинника. Вітальня зачинена. Сонце проходить крізь віконце над дверима, розфарбовує кольорами підлогу: червоний, синій, фіолетовий. Я на мить вступаю в нього, простягаю руки: вони заповнюються квітами світла. Я йду вгору сходами, мое обличчя далеке, біле, спотворене в рамі дзеркала, яке випинається назовні, немовби око під великим тиском. Йду припилено-рожевою доріжкою довгого коридору другого поверху, назад у кімнату.

Хтось стоїть у коридорі, біля дверей до кімнати, де я зупинилася. У коридорі панують сутінки; це чоловік, він стоїть спиною до мене й дивиться в кімнату, темний проти світла. Тепер я бачу, що це Командор. Він не має бути тут. Він чує, що я йду, розвертається, вагається, іде вперед. До мене. Він порушує звичай, що мені зараз робити?

Я зупиняюся, він робить паузу, я не бачу його обличчя, він дивиться на мене, чого він хоче? Але тоді він знову йде вперед, відступає в сторону, щоб не торкнутися мене, схиляє

голову – його немає.

Мені щось показали, але що саме? Наче прапор невідомої країни, що на мить майнув над схилом пагорба: це може означати напад чи переговори, може означати край чогось, чиеїсь території. Ось сигнали, якими обмінюються тварини: опущені сині повіки, притиснені до голови вуха, нашорошений гребінь. Проблиск вишкірених зубів – що, чорт забирай, він робить? Ніхто його не бачив. Сподіваюся. Це вторгнення? Він був у моїй кімнаті?

Я назвала її моею.

Розділ 9

Отже, МОЯ кімната. Зрештою, має ж бути якесь місце, яке я назву своїм, навіть нині.

Я чекаю у своїй кімнаті, яка зараз – кімната очікування. Коли я лягаю спати, вона стає спальнею. Фіранки досі тремтять під вітерцем, надворі досі сяє сонце, хоча й не прямо у вікно. Воно відійшло на захід. Я намагаюся не розповідати казок, принаймні тут.

Хтось жив у цій кімнаті до мене. Така, як я – краще вважатиму так.

Я зрозуміла це через три дні після того, як переїхала сюди.

У мене було чимало часу, і я вирішила дослідити кімнату. Не поспіхом, як це було б з готельним номером, не чекаючи на жодні несподіванки, висуваючи й засуваючи шухляди столу, відчиняючи й зачиняючи шафи, розгортаючи крихітні брусочки мила, збиваючи подушки. Чи опинюсь я ще раз у готельному номері? Як я їх марнувала, ті номери, ту свободу від чужих очей.

Орендовану волю.

То було, коли Люк ще втікав від дружини, і я для нього ще була уявною. Перш ніж ми одружилися, і я стала реальнішою. Я завжди приходила першою, усе перевіряла.

Це траплялося не так уже й часто, але зараз видається, що то був цілий період, ціла ера; я пам'ятаю все, у що я тоді вбиралася, кожну блузку, кожен шалик. Я міряла кімнату кроками, чекаючи на нього, вмикала й вимикала телевізор, змочувала парфумами за вухами, то був «Опіум». Продавався в червоно-золотих китайських пляшечках.

Я нервувала. Звідки мені було знати, що він мене любить? То могла бути просто інтрижка. Чого ми взагалі казали «просто»? Хоча в ті часи чоловіки й жінки звично приміряли одне одного, наче костюми, відмовляючися від того, що не пасувало.

Тоді у двері стукали, я відчиняла з полегшенням і бажанням. Він був таким плинним, таким конденсованим. І водночас йому не було кінця. Ми лежали в тих ліжках у ті дні й потому, поклавши одне на одного руки, обговорюючи все. Можливе, неможливе. Що можна було зробити? Ми думали, що в нас такі проблеми. Звідки нам було знати, що ми були щасливими?

Але нині я сумую і за тими кімнатами так само, навіть за жахливими картинами на стінах: за пейзажами з опалим листям чи танучим снігом у хвойному лісі, чи жінками в історичному вбранні, із обличчями порцелянових ляльок, із турнюрами та парасольками, чи клоунами із сумними очима, чи мисками фруктів, неживих, крейдяних. Свіжі рушники, готові бути зіпсованими, кошики для сміття роззявили роти, заманюють безтурботний мотлох. Безтурботність. Я була безтурботною в тих кімнатах. Я могла підняти слухавку – і переді мною з'явилася б їжа на таці, та, яку я сама обрала. Їжа, яка без жодних сумнівів була шкідливою, і напої теж. У шухлядах лежали Біблії, їх там розкладали якісь благочинні товариства, хоча, напевно, ніхто їх особливо й не читав. Були й листівки із зображенням готелю, їх можна було підписувати й надсилати кому хотілося. Тепер це видається чимось неможливим, вигаданим.

Отже. Я дослідила кімнату без поспіху, не як готельний номер, який марнувала. Не хотіла робити все за один раз, хотіла, щоб вистачило на довше. Я подумки поділила кімнату на секції, дозволивши собі одну на день. І ту частину вивчала з найбільшою ретельністю: нерівність шпаклювання під шпалерами, подряпини у фарбі плінтуса та підвіконня, під верхнім шаром фарби, плями на матраці, бо ж я зайшла настільки далеко, щоб підняти з ліжка ковдри, простирадла, згортати їх потроху, так, щоб можна було швидко повернути, якщо хтось зайде.

Плями на матраці. Наче висушені пелюстки квіток. Несвіжі. Стара любов. У цій кімнаті іншої любові зараз немає.

Коли я побачила це залишене двома людьми свідчення любові чи чогось такого, принаймні бажання, принаймні доторків, двох людей, які нині, напевно, старі чи мертві, я знову застелила ліжко й лягла на нього. Я дивилася вгору, на сліпе око у стелі. Я хотіла відчувати поряд Люка. Зі мною таке буває, такі напади минулого, наче слабкість, наче хвиля, накривають мою голову. Іноді це важко пережити. Що можна зробити, що можна зробити? – думала я. Нічого не можна зробити. У його ярмі й ті, що стали та ждуть. Чи лягли і ждуть. Я знаю, чому скло у вікні небитке, і чому люстру зняли. Я хотіла відчувати Люка поряд, але місця не було.

Шафу я лишила до третього дня. Спочатку ретельно роздивилася двері ззовні та зсередини, тоді стіни з латунними гачками – як вони могли пропустити гачки? Чому їх не зняли? Надто близько до підлоги? Але все одно потрібна лише панчоха. І палиця з пластиковими плічками, на яких розвішані мої сукні, червона шерстяна накидка на холодну погоду, хустка.

Я стала на коліна, щоб оглянути підлогу, і побачила крихітні літери, схоже, свіжі, видряпані голкою, чи, можливо, просто нігтем у тому кутку, де тінь була найтемніша: *Nolite te bastardes carborundorum*.

Я не знала, що це значить, яка це взагалі мова. Подумала, що може бути латина, але латини я не знала. Байдуже, це було послання, воно було написане, а отже самим цим фактом заборонене, і його досі ніхто не бачив. Крім мене – мені воно й було призначене. Призначене будь-кому, хто буде наступною.

Мені приємно міркувати про це послання. Мені приємно думати, що я спілкуюся з нею, цією невідомою жінкою. Бо ж вона невідома; а якщо й відома, мені про неї ніхто не згадував. Мені приємно думати, що її татуйоване послання витримало, дійшло принаймні до однієї людини, його викинуло хвилями на стіну моєї шафи, я відчинила її й прочитала. Іноді я повторюю ці слова сама собі. Вони дають мені маленьку втіху. Уявляючи жінку, яка їх написала, я бачу її своєю одноліткою, можливо, трохи молодшою. Я перетворюю її на Мойру, ту Мойру, якою вона була в коледжі, у сусідній кімнаті: спритну, безтурботну, спортивну, певний час на велосипеді, з туристичним наплічником. У веснянках – думаю я, – зневажлива, винахідлива.

Міркую про те, ким вона була або ким є, що з нею стало.

Я спробувала дізнатися про це в Рити того ж дня, коли знайшла послання.

– Ким була та жінка, яка жила в тій кімнаті? – спитала я. – До мене?

Якби я сказала інакше, скажімо, «Чи була в тій кімнаті жінка до мене?», це нікуди мене не завело б.

– Котра? – перепитала Рита підозріло й непривітно. Утім, вона майже завжди так зі мною говорить.

Отже, вона була не одна. Хтось не відбув тут повного терміну, повних двох років. Когось відіслали звідти, з тієї чи тієї причини. Чи не відіслали, вона зникла?

– Така жвава, – почала вгадувати я. – З ластовинням.

– Ти її знала? – запитала Рита, підозріла, як ніколи.

– Раніше знала, – збрехала я. – Чула, що вона тут була.

Рита це прийняла. Вона знала, що має існувати сарафанне радіо, певне підпілля.

– Вона не впоралася, – сказала Рита.

– Як саме? – спитала я, намагаючись говорити якомога недбаліше.

Однак Рита стиснула губи. Я тут як дитина: є речі, яких мені розповідати не можна.

– Те, чого ти не знаєш, тобі не зашкодить, – от і все, що вона сказала.

Розділ 10

Іноді я співаю подумки щось сумне, жалобне, пресвітеріанське:

О дивна милість, ти спасла

Негідного мене!

Був втрачений, та ти знайшла,

З полону вільний вже.[13 - У перекладі Сергія Кузнецова. Останній рядок насправді звучить як «Сліпий, та бачу вже».]

Не знаю, чи це правильні слова. Не пам'ятаю. Таких пісень більше не співають привселюдно, особливо якщо там є слова на зразок «вільний». Вони вважаються надто небезпечними. Вони належать сектам, які нині поза законом.

Мені так самотньо, мала,

Мені так самотньо, мала,

Мені так самотньо, аж до смерті.[14 - Слова з пісні «Готель розбитих сердець» у виконанні Елвіса Преслі.]

Ця теж поза законом. Я чула її на старій касеті, маминій – у неї була подряпана, ненадійна машинка, яка досі могла грати такі речі. Вона зазвичай ставила касету, коли до неї заходили друзі, і всі випивали.

Я нечасто так співаю. У мене від такого горло болить.

У цьому домі небагато музики, хіба що по телевізору. Іноді Рита наспівує, вимішуючи тісто чи щось чистячи; мугикання без слів, немелодійне, незрозуміле. А ще буває, що з передньої вітальні доноситься тихий голос Серени з давно записаного диску, котрий вона нині неголосно ставить, щоб не бути спійманою за прослуховуванням, поки сидить там, в'яже, згадуючи свою колишню, нині ампутовану славу: Алілуя.

Погода тепла як на цю пору року. Такі будинки прогріваються на сонці, ізоляція не дуже. Повітря навколо мене застоювалося, попри невеликий вітерець – подих з-за фіранок. Я хотіла б відчинити вікно якомога ширше. Скоро нам буде дозволено перебратись у літні сукні.

Літні сукні розпаковані, висять у шафі; їх дві, чиста бавовна – значно краще за дешевші синтетичні, хоча й так у спеку, у липні та серпні, у них пітнієш. «Але не треба переживати, що згориш на сонці», – казала Тітка Лідія. Це про ті спектаклі, які жінки влаштовували самі з себе. Намашували себе олією, наче м'ясо на шампурі, оголювали спини й плечі на вулиці, привселюдно, і ноги, навіть без панчіх, – не дивно, що всякі речі могли статися. Речі – так вона казала на все, що було надто неприємним, брудним чи жахливим, щоб говорити про це вголос. Для неї вдалим життям було те, яке уникало речей, виключало речі. Такі речі не стаються з хорошими жінками. І це дуже шкідливо для кольору обличчя: зморщить тебе, наче сушене яблуко. Але ми більше не маємо дбати про свої обличчя, про це вона забула.

«У парку, – казала Тітка Лідія, – вони іноді лежали на ковдрах, чоловіки й жінки разом». Тут вона починала плакати, стоячи перед нами, показово.

«Я роблю все, що можу, – казала вона. – Я намагаюся дати вам найкращий шанс, який ви можете мати». Вона кліпала, світло було надто потужним для неї, її губи тремтіли навколо передніх зубів, ті зуби трохи видавалися вперед, були довгі й жовтуваті, і я думала про мертвих мишей, яких ми знаходили біля дверей, коли жили в будинку, усі троє – чи то пак четверо, враховуючи кішку, яка, власне, і робила нам ці подарунки.

Тітка Лідія притискала руку до рота, свого рота мертвого гризуна. За мить забирала її. Мені теж хотілося плакати через те, про що вона нагадувала. «Якби тільки вона спочатку не з'їдала половину», – казала я Люку.

«Не думайте, що для мене це просто», – казала Тітка Лідія.

Мойра влетіла до моєї кімнати, кинула джинсову куртку на підлогу.

– Є сигарети? – спитала вона.

– У мене в сумочці, – відповіла я. – Хоча сірників немає.

Мойра копирсається у моїй сумочці.

– Тобі слід повикидати звідси сміття, – каже. – Я влаштовую курво-вечірку.

– Що? – перепитую я. Намагатися працювати марно: Мойра не дозволить. Вона схожа на кішку, яка залізає на сторінку, коли намагаєшся читати.

– Ну знаєш, як вечірка з презентацією посуду, тільки з нижньою білизною. Штучки для шльондр. Мереживні промежини, підтяжки для панчіх. Бюстгальтери, які випинають тобі груди. – Вона знаходить мою запальничку, підпалює собі сигарету, знайдену в моїй сумочці. – Будеш?

Кидає мені пачку. Така щедрість, зважаючи на те, що пачка моя.

– Красно дякую, – кажу я кисло. – Ти здуріла. Звідки в тебе такі ідеї?

– Намагаюся вижити в коледжі, – відповідає Мойра. – У мене є зв'язки. Материні друзі. У передмісті це модно, щойно в них починають з'являтися вікові плями, вони вважають, що час перевершувати конкурентів. Порнографія і всяке таке.

Я регочу. Вона мене завжди смішить.

– Але де? – кажу. – Хто прийде? Кому воно треба?

– Не можна бути надто молодим для науки, – каже вона. – Давай, буде круто.

І ми мало не обмочуємо штани від сміху.

Це так ми тоді жили? То було звичайне життя. Усі так жили, переважно. Те, що відбувалося, було звичним тоді. Те, що є зараз, звичне для цих часів.

Ми жили звично, ні на що не зважаючи. Незважання – не те ж саме, що невігластво: тут треба докладати зусиль.

Ніщо не змінюється в одну мить: якщо поступово підігрівати ванну, зваришся до смерті, перш ніж зрозумієш. Звісно ж, у газетах були статті, у канавах та в лісах знаходили тіла, побиті до смерті, скалічені – жертви насильства, як тоді казали, але то все стосувалося інших жінок, і чоловіки, які все це робили, були іншими чоловіками. Статті в газетах були

для нас, наче сни, погані сни, які снилися іншим. «Який жах», – казали ми, і так воно й було, але було хоч жахливо, та без вірогідності. То все було надто мелодраматично, щось не з виміру наших життів.

Ми були людьми, які не потрапляли до газет. Ми жили в порожніх білих відступах на краях сторінок. Це давало нам більше свободи.

Ми жили у проміжках між новинами.

Знизу, від під'їзної доріжки, чути звук автомобіля, який заводиться. У цьому районі тихо, машин мало, тож такі речі чуєш дуже чітко: автомобільний мотор, газонокосарку, клацання хвіртки, гупання дверей. Можна було б ясно почути крик чи постріл, якби такі звуки тут взагалі були. Іноді чути далекі сирени.

Я підходжу до вікна, сідаю під ним на вузьке сидіння. Там лежить тверда подушка з вишивкою: «ВІРА» квадратними літерами в оточенні вінка з лілей. «ВІРА» вицвіло-синього кольору, листя лілей брудно-зелене. Ця подушка раніше лежала в іншому місці, вона поношена, але недостатньо для того, щоб викинути її. Якимось чином її прогледіли.

Я можу цілі хвилини, десятки хвилин водити очима по цьому напису: «ВІРА». Це єдине, що я можу почитати. Якби мене за цим спіймали, це було б враховано? Я ж не сама поклала сюди цю подушку.

Мотор заводиться, я нахиляюся вперед, натягую обличчям білу завісу, наче серпанок. Вона напівпрозора, тому крізь неї можна дивитися. Якщо я притисну лоба до скла і подивлюся вниз, то побачу задню частину «Вихора». Там нікого немає, але я бачу, як Нік підходить до задньої дверці авто, відчиняє, виструнчується біля неї. Його кептар тепер сидить прямо, рукави розправлені, застібнуті. Я не бачу його обличчя, бо дивлюся на нього згори.

Тепер виходить Командор. Я бачу його лише мить, збоку, він іде до автомобіля. На ньому немає капелюха, тож прямує він не на офіційну подію. У нього сиве волосся. Можна сказати срібне, якщо ти в доброму гуморі. Я зараз не дуже добра. Його попередник був лисий, гадаю, це покращення.

Якби я могла плюнути з вікна чи кинути чимось, наприклад подушкою, я могла б у нього влучити.

Ми з Мойрою з паперовими пакетами, наповненими водою (водяні бомбочки – так це

називалося), висуваємося з мого вікна в гуртожитку та кидаємо їх на голови хлопців унизу. То була ідея Мойри. Що вони намагалися зробити? Залізити вгору драбиною за чимось. За нашою спідньою білизною.

Гуртожиток колись був спільним, в одній із вбиралень на нашому поверсі досі були пісуари. Але коли я там опинилася, чоловіків та жінок повернули на свої місця, як годилося.

Командор нахиляється, сідає до автомобіля й зникає, Нік зачиняє за ним двері. За мить машина рушає назад, доріжкою на вулицю, і зникає за парканом.

Я мала б відчувати ненависть до цього чоловіка. Знаю, я мала б це відчувати, але я не це відчую. Усе значно складніше. Я не знаю, як це назвати. Це не любов.

Розділ 11

Учора вранці я була в лікаря. Мене відвіз Хранитель, один із тих, з червоними пов'язками, які опікуються такими речами. Ми їхали в червоному авто, він попереду, я ззаду. Напарниці зі мною не було – у цих випадках ми самотниці.

Мене возять до лікаря раз на місяць здавати аналізи: сечу, гормони, мазок на рак, аналіз крові – усе, як і раніше, хіба що нині це обов'язково.

Кабінет лікаря – у сучасній офісній будівлі. Ми піднімаємося вгору ліфтом мовчки, Хранитель стоїть обличчям до мене. У дзеркальній стіні ліфта я бачу його потилицю. Коли я заходжу до кабінету, він чекає в коридорі з іншими Хранителями, сидить на одному зі стільців, поставлених там саме для цього.

У кімнаті очікування сидять й інші жінки, трое, вбрані у червоне: цей лікар – спеціаліст. Ми потай дивимось одна на одну, вимірюємо поглядом животи: можливо, комусь пощастило? Медбрат вводить наші імена та номери перепусток у Компудок, перевіряє, чи справді ми ті, хто потрібен. У ньому шість футів[15 - Близько 1,80 м.] зросту, років сорок, діагональний шрам через усю щоку; він друкує сидячи: його руки завеликі для клавіатури. Він досі носить пістолет у кобурі на плечі.

Коли мене викликають, я заходжу у внутрішню кімнату. Вона біла, безлика, як і зовнішня, окрім ширми – червоної тканини на рамці, з намальованим золотим оком і обвитим зміями, схожим на ручку мечем під ним. Змії та меч – рештки символіки з попередніх часів.

Заповнивши пляшечку, яку для мене лишили в маленькій вбиральні, я знімаю одяг за

ширмою та лишаю його на стільці. Голою лягаю на стіл для оглядів, на прохолодну й тріскотливу одноразову підстилку. Простирадлом із тканини закриваю тіло. На рівні шиї зі стелі звисає ще один шмат тканини. Відокремлює мене так, щоб лікар ніколи не побачив мого обличчя. Він має справу лише з тілом.

Влаштувавшись, я простягаю руку, намагаю маленький важіль справа від столу, тисну на нього. Десь дзвенить дзвіночок, я його не чую. За хвилину двері відчиняються, спочатку чути кроки, потім дихання. Він не має говорити до мене, хіба що в разі крайньої необхідності. Але цей лікар говіркий.

— І як у нас справи? — каже він, це наче мовний тік з попередніх часів. Простирадло піднімається з мого тіла, і від руху повітря воно вкривається гусячою шкірою. Холодний палець, затягнутий гумою, змащений, ковзає всередину мене, мацає, пхає. Тоді відступає, заходить з іншого боку, відступає.

— З тобою все добре, — каже лікар, наче до себе. — Щось болить, солоденька?

Він зве мене солоденькою.

— Ні, — відповідаю я.

Тепер він мацає мої груди, шукає стиглості, гнилої. Дихання наближається, я відчуваю запах диму, лосьйону після гоління, тютюнового пилу на волоссі. Тоді чую голос, дуже м'який, близько до моєї голови — це він, напинає простирадло.

— Я можу допомогти, — каже він. Шепоче.

— Що? — кажу я.

— Цс-с-с, — каже він. — Я можу допомогти. Іншим уже допомагав.

— Допомогти? — перепитую я тихо, як і він. — Як?

Можливо, він щось знає, бачив Люка, знайшов його, може повернути?

— А ти як думаєш? — каже він, ледь видихаючи слова. Це його рука ковзнула вгору моєю ногою? Він зняв рукавичку. — Двері зачинені. Ніхто не зайде. Вони не знатимуть, що це не від нього.

Лікар піднімає простирадло. Нижня частина обличчя закрита білою марлевою маскою — правила. Карі очі, ніс, голова з коричневим волоссям. Його рука між моїх ніг.

— Більшість цих стариганів уже не спроможні, — каже він. — Або ж стерильні.

Я мало не задихаюся: він сказав заборонене слово. Стерильні. Стерильних чоловіків більше не існує, неофіційно. Є лише плідні жінки і пустоцвіти – такий закон.

– Чимало жінок так роблять, – веде далі він. – Ти ж хочеш дитину, так?

– Так, – кажу я. Це правда, я не питаю, чому, бо знаю. «Дай мені синів! А коли ні, то я вмираю». Це може мати не одне значення.

– Ти м'яка, – каже він. – Саме час. Сьогодні чи завтра, так навіщо марнувати можливість? Це займе одну хвилину, солоденька.

Так він колись називав дружину; можливо, і досі зве, та це насправді узагальнення. Ми всі – солоденькі.

Я вагаюся. Він пропонує себе мені, свої послуги, попри ризик для себе.

– Мені боляче дивитися, через що ви проходите, – бурмоче лікар. Це щиро, щире співчуття, але водночас він насолоджується – і своїм співчуттям, і всім процесом. Його очі зволожені жалістю, його рука рухається на мені, нервово, нетерпляче.

– Це надто небезпечно, – кажу я. – Ні, не можу.

Покарання – смерть. Але вони мають спіймати вас у процесі, із двома свідками. Які шанси на те, що у кімнаті жучки, хто чекає за цими дверима?

Його рука зупиняється.

– Подумай, – каже він. – Я бачив твою картку. Тобі небагато часу лишилося. Та це твоє життя.

– Дякую, – кажу я. Маю лишити по собі враження не ображеної, відкритої до пропозицій. Лікар забирає руку, мало не ліниво, не поспішаючи, це не останнє його слово. Він може підробити аналізи, доповісти, що у мене рак, безпліддя, відправити мене в Колонії, до Не-жінок. Усе це лишилося неказаним, але усвідомлення його влади, попри це, зависає у повітрі, коли він плескає мене по стегну й відсувається назад, за простирadlo.

– До наступного місяця, – каже він.

Я знову вдягаюся за ширмою. У мене тремтять руки. Чому я налякана? Я не переходила меж, не зрадила довіри, не ризикнула, усе безпечно. Мене жахає вибір. Вихід, порятунк.

Розділ 12

Ванна кімната біля спальні. Вона обклеєна шпалерами з дрібними синіми квіточками, незабудками, і завіси в тон. Синій килимок біля ванни, сине покривало зі штучного хутра на сидінні унітаза; усій цій ванній бракує з минулих часів хіба що ляльки у спідниці, під якою ховатиметься запасний рулон туалетного паперу. Ще дзеркало над раковиною зняли й замінили латунним прямокутником, на дверях немає замка і, звісно ж, немає бритв. Спершу у ванних кімнатах траплялись інциденти – порізи, утоплення. Перш ніж прибрали всі слабкі місця. Кора сидить на стільці в коридорі, біля дверей, щоб ніхто сюди не зайшов. «У ванній кімнаті, у ванні ви вразливі», – казала Тітка Лідія. Вона не сказала, до чого.

Ванна – це вимога, але й розкіш. Сама можливість зняти важкі білі крила й серпанок, відчутти знову власне волосся, торкнутися його руками – розкіш. Волосся в мене тепер довге, нестрижене. Воно й має бути довгим, однак закритим. Тітка Лідія сказала, що за святим Павлом або так, або поголити голову, і засміялася тим своїм неголосним іржанням, наче пожартувала.

Кора набрала мені ванну. Вона парує, наче миска із супом. Я знімаю решту одягу, верхнє плаття, білу сорочку, нижню спідницю, червоні панчохи, просторі бавовняні панталони. «Від колготок промежина гние», – казала Мойра. Тітка Лідія ніколи б не сказала чогось типу «промежина гние». Вона б мовила «негігієнічно». Їй хотілося, щоб все було дуже гігієнічно.

Моя оголеність для мене дивна. Власне тіло видається застарілим. Невже я насправді носила купальники на пляж? Носила не думаючи, серед чоловіків, байдужа до того, що мої ноги, руки, стегна і спина були відкриті, що їх було видно. Сороміцька, нескромна. Я не дивлюся на своє тіло не тому, що воно сороміцьке чи нескромне, а тому, що не хочу його бачити. Не хочу дивитися на те, що настільки повно визначає мене.

Я ступаю у воду, лягаю, дозволяю їй підтримувати мене. Вода м'яка, наче долоні. Я заплющую очі – і ось вона зі мною. Раптово, без попередження, напевно, через запах мила. Притуляюсь обличчям до м'якого волосся позаду її шиї, вдихаю її, дитячий тальк, чисте дитяче тіло, шампунь, легкий, ледь помітний підтон запаху сечі. Такого вона віку, поки я лежу у ванні. Вона буває різного віку, коли приходить до мене. Так я розумію, що вона не привид. Якби була приви́дом, постійно була б одного віку.

Якось, коли їй було одинадцять місяців, перед тим, як вона почала ходити, жінка викрала її з візка в супермаркеті. Була субота, день, коли ми з Люком скупувалися на тиждень, бо

обоє мали роботу. Вона сиділа в маленькому дитячому сидінні, які тоді були в супермаркетових візках, з отворами для ніг. Вона була радісна, я відвернулася, здається, у відділі котячої їжі, Люк був з іншого краю крамниці, біля м'ясного відділу, я його не бачила. Він любив вибирати, яке м'ясо ми їстимемо протягом тижня. Казав, що чоловікам потрібно більше м'яса, ніж жінкам – і це не упередження, і він не мудило, це результати досліджень. «Є певна різниця», – казав він. Йому подобалося так казати, наче я намагалася йому довести, що різниці немає. Але переважно він це казав у присутності моєї матері. Він любив її дратувати.

Я почула, як вона заплакала. Розвернулася, а вона зникає у проході, у руках жінки, яку я ніколи раніше не бачила. Я закричала, жінку зупинили. Їй було років тридцять п'ять. Вона все плакала і казала, що то її дитина, що Господь дав їй, дав їй знак. Мені було її шкода. Менеджер вибачився, і вони затримали її до приїзду поліції.

«Вона просто божевільна», – сказав Люк.

Я тоді думала, що це був окремий випадок.

Вона тане, я не можу втримати її біля себе, її вже немає. Можливо, я справді вважаю її приви́дом, приви́дом мертвої дівчинки, дівчинкою, яка померла у п'ять років. Я пам'ятаю фотографії, які у нас колись були – я тримаю її на руках, стандартні пози: мати і дитя, замкнені в рамку заради безпеки. Заплющивши очі, я бачу себе такою, як зараз: біля висунутої шухляди чи біля скрині в підвалі, а в ній – складений дитячий одяг, пасмо волосся в конверті, обрізане, коли їй було два, біляве аж до білизни. Потім воно стало темнішим.

Тепер цих речей, одягу й волосся, у мене вже немає. Цікаво, що сталося з усіма нашими речами? Розграбовані, розкидані, забрані. Конфісковані.

Я навчилася обходитися без багатьох речей. Тітка Лідія казала: «Якщо у вас багато речей, ви стаєте надто прив'язаними до матеріального світу й забуваєте про духовні цінності. Треба плекати вбогість духу. Блаженні лагідні». Про успадкування землі вона не сказала нічого.[16 - «Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне», «Блаженні лагідні, бо землю успадкують вони» (Євангеліє від Матвія 5:3, 5:5).]

Я лежу, огорнута водою, біля висунутої неіснуючої шухляди й думаю про дівчинку, яка не померла у п'ять років, яка досі, сподіваюся, існує, хоч уже й не для мене. Чи я існую для неї? Можливо, збереглася картинкою десь у темряві її підсвідомості?

Їй, напевно, сказали, що я померла. Це спало б їм на думку. Вони сказали б, що так їй легше буде призвичаїтися.

Вісім, їй нині має бути саме стільки. Я віднайшла загублений час, я знаю, скільки його минуло. Вони мали рацію: легше думати про неї як про мертву. Тоді не треба сподіватися чи робити марні спроби. «Навіщо битися головою об стіну?» – казала Тітка Лідія. Іноді вона дуже мальовничо висловлювалась.

– Я не можу сидіти тут увесь день, – лунає з коридору голос Кори. Вона й справді не може. Витратити цілий день на щось одне. Не можна позбавляти її часу. Я намілююся, жорсткою щіткою і шматком пемзи відлущую мертву шкіру. Такі вже в нас пуританські засоби. Я хочу бути повністю чистою, без бактерій, без мікробів, наче поверхня Місяця. Я не зможу помитися ані ввечері, ані потім, і ще день. Кажуть, що це може стати на заваді, то навіщо ризикувати?

Тепер я не можу не бачити маленьке татуювання на щиколотці. Чотири цифри й око, паспорт навпаки. Він має гарантувати, що я ніколи не зможу зникнути, розчинитися в іншому пейзажі. Я для цього надто важлива, надто рідкісна. Я – національний ресурс.

Витягаю пробку, витираюся, надягаю червоний махровий халат. Сукню лишаю тут, Кора забере її й випере. У кімнаті знову вдягаюся. Білий головний убір не обов'язковий для вечора, бо виходити з дому я не буду. Усі в домі знають, який вигляд має мое обличчя. Однак червоний серпанок потрібен, щоб прикрити мое вологе волосся, непоголену голову. Де я бачила той фільм про жінок, які падали на коліна на міській площі, чиїсь руки тримали їх, волосся падало пасмами? Що вони накоїли? Це, напевно, було дуже давно, бо я не пам'ятаю.

Кора приносить мені вечерю на таці, накриту. Стукає у двері, перш ніж зайти. За це вона мені подобається. Тобто вона думає, що мені ще лишилося те, що ми колись називали приватністю.

– Дякую, – кажу я, забираю в неї тацю, і вона справді усміхається мені, але розвертається не відповідаючи. Коли ми з нею наодинці, вона сором'язлива.

Ставлю тацю на маленький, фарбований у біле столик, підсуваю до нього стілець. Знімаю кришку з таці. Куряче стегенце, пересмажене. Це краще, ніж другий варіант – із кров'ю. Рита вміє показати свою зневагу. Печена картопля, зелені боби, салат. Консервовані груші на десерт. Їжа хороша, хоча й проста. Здорова їжа. «Вам потрібні вітаміни й мінерали, – улесливо казала Тітка Лідія. – Маєте бути гідними посудинами». Тож жодної кави або чаю,

жодного алкоголю. Доведено дослідженнями. Паперова серветка, як у кафетеріях.

Я думаю про інших, тих, хто цього не має. Це серце країни, я тут живу розбещеним життям, хай Господь зробить нас істинно вдячними – так казала Тітка Лідія, чи, можливо, там було «задоволеними», і я починаю їсти. Я сьогодні не голодна. Мене нудить аж до самих нутрощів. Але тут немає де лишити їжу, немає рослин у горщиках, а у вбиральню я не ризикну. Я надто знервована, ось і все. Можливо, лишити на тарілці й попросити Кору не видавати мене? Я жую і ковтаю, жую і ковтаю, відчуваю, як виступає піт. Їжа в шлунку згортається кулькою, жменею вологого зібаного картону.

Унизу, у ідальні, на великому столі з червоного дерева стоятимуть свічки, буде біла скатертина, срібло, квіти, келихи з вином. Буде клацання ножів об порцеляну, дзенькіт, коли вона відкладе виделку з ледве чутним зітханням, лишивши половину їжі на тарілці. Можливо, скаже, що в неї немає апетиту. Можливо, нічого не скаже. Як щось скаже, чи він це прокоментує? Як не скаже, чи він помітить? Цікаво, як вона примудряється бути помітною. Гадаю, це не просто.

На краю тарілки – кружечок масла. Я відриваю кут від серветки, загортаю в нього масло, несу до шафи і вкладаю в носик правого черевика із запасної пари, як уже робила раніше. Решта серветки зібгана – звісно ж, ніхто не стане випрямляти її, аби побачити, чи все на місці. Масло я використаю сьогодні, але пізніше. Пахнути маслом увечері не годиться.

Я чекаю. Збираюся із силами. Мое я – річ, яку нині треба укладати, як укладають промову. Те, що я маю презентувати, – щось створене, не народжене.

V

Дрімота

У мене є вільний час. Це одна з тих речей, до яких я не була готова, – кількість вільного часу, довгі інтермедії з нічого. Час схожий на білий шум. Якби я лише могла вишивати. В'язати, ткати, робити щось руками. Мені хочеться сигарету. Пам'ятаю, як я прогулювалася мистецькими галереями, через твори дев'ятнадцятого століття – тоді були одержимі гаремами. Десятки картин з гаремами, огрядними жінками, які байдикують на диванах, у тюрбанах чи оксамитових капелюшках, їх обмахують віялами з павичих хвостів, на їхньому тлі стоїть насторожі євнух. Етюди про малорухливу плоть, написані чоловіками, які ніколи там не бували.

Ці картини мали би бути еротичними, і я тоді такими їх вважала, але тепер бачу, про що вони насправді. То були картини про зупинений рух, про чекання, про речі, якими не користуються. То були картини про нудьгу.

Але, можливо, нудьга теж еротична – коли це роблять жінки для чоловіків.

Я чекаю, вимита, розчесана, нагодована, наче призова свиня. У вісімдесятих роках для свиней, яких відгодовували у загонах, винайшли особливі м'ячі. Вони були великі, різнокольорові; свині штовхали їх своїми рилами. Свиноводи казали, що це покращує тонус м'язів: свиням було цікаво, їм подобалося про щось думати.

Я читала про це у «Вступі до психології»; ще там був розділ про пацюків у клітках, які били себе електричним током, аби хоч чимось займатися. І розділ про голубів, натренованих клювати кнопку, від чого з'являлося зернятко. Їх було три групи: перша отримувала зернятко за кожен клювок, друга – через один, третя – довільно. Коли дослідник перестав подавати зерно, перша група здалася доволі швидко, друга трохи згодом. Третя група не здалася. Вони радше заклёвувалися до смерті, та не кидали спроби. Хтозна, коли спрацює?

Хотіла б я мати м'яча для свиней.

Я лежу на плетеному килимку. Тітка Лідія казала, що завжди можна потренуватися. Кілька разів на день, зробити це частиною денного розкладу. Руки вздовж боків, коліна зігнуті, підняти таз, вигнути хребет донизу. Згрупуватися. Знову. Вдихнути на рахунок п'ять, затримати дихання, видихнути. Ми робили це в кабінеті, де колись викладали ведення домашнього господарства, а потім прибрали всі швейні та пральні машинки; дихали разом, лежачи на японських килимках, під музику – то були «Сильфіди». Ось що я нині чую, що грає у мене в голові, поки я піднімаю – згинаю – дихаю. Перед заплученими очима – білі стрункі танцівниці граційно пурхають поміж дерев, їхні ноги тріпотять, наче крильця полонених пташок.

Удень, між третьою та четвертою, ми годину лежали в ліжках. Нам казали, що це час для відпочинку та роздумів. Я тоді думала, що вони це роблять, бо хочуть самі відпочити від нашого навчання, і я знаю, що Тітки, які не мали чергування, ішли до вчительської на чашку кави чи що там вони називали цим словом. Але зараз мені здається, що той відпочинок був ще й практикою. Вони давали нам шанс звикнути до порожнього часу.

«Дрімота», – так грайливо це називала Тітка Лідія.

Дивним було те, що ми потребували відпочинку. Багато хто засинав. Ми тоді були втомлені. Довго. Гадаю, нас тримали на пігулках чи ще якихось наркотиках, напевно, підсипали в їжу, щоб ми були спокійні. А можливо, і ні. Можливо, то місце так впливало. Після першого шоку, примирившись з усім, краще було впасти в летаргію. А собі можна було сказати, що бережеш сили.

Я була там вже зо три тижні, коли з'явилася Мойра. Її привели до спортзалу дві Тітки, у звичайний спосіб, коли ми дрімали. На ній досі було старе вбрання, джинси і синя толстовка, волосся коротке – вона, як завжди, зневажала моду, – тож я одразу її впізнала. Вона теж мене побачила, але відвернулася, бо вже знала, що безпечно, а що ні. На її лівій щоці був синець, що наливався фіолетовим. Тітки відвели її до порожнього ліжка, де вже лежала червона сукня. Вона роздяглася і почала вдягатися знову, мовчки. Тітки стояли біля краю ліжка, усі інші спостерігали за цим через щілини в примружених очах. Коли вона згиналася, я бачила вузли її хребта.

Ми кілька днів не могли поговорити, лише презиралися коротенькими поглядами, наче ковтоками. Дружба була підозрілою, ми це знали й уникали одна одну в обідніх чергах у кафетерії та в коридорах між заняттями. Але на четвертий день вона опинилася поряд зі мною на прогулянці парами футбольним полем. Аж до випуску білих крил нам не давали, були лише серпанки, тож ми могли говорити, якщо робили це тихо й не поверталися, щоб глянути одна на одну. Тітки йшли на початку нашого строю та в кінці, тож єдина небезпека могла йти від інших. Серед них були вірянки, які могли доповісти про нас.

– Це божевільня, – сказала Мойра.

– Я така рада тебе бачити, – прошепотіла я.

– Де можна поговорити? – спитала вона.

– У вбиральні, – відповіла я. – Стеж за часом. Остання кабінка, пів на третю.

Це все, що було сказано.

Мені спокійніше, бо Мойра тут. Ми можемо вийти у вбиральню, якщо підняти руку, хоча є обмеження того, скільки разів на день можна це робити (це записується у спеціальну картку). Я стежу за годинником, електричним і круглим, що висить над зеленою дошкою. Пів на третю випадає на час Свідчення. Тітка Гелена тут, як і Тітка Лідія, бо Свідчення особливі. Тітка Гелена товста, колись вона очолювала філію франшизи «Стеж за вагою»[17 - Weight Watchers International – американська компанія, яка пропонує різноманітні продукти, послуги та програми для схуднення.] в Айові. Свідчення – її сильна сторона.

Це Джанін, вона розповідає про групове зґвалтування. Це сталося, коли їй було чотирнадцять, і вона зробила аборт. Таку ж історію вона розповідала минулого тижня. Схоже, розповідаючи, вона ледве не пишалася нею. Можливо, це навіть і неправда. На Свідченні безпечніше вигадати щось, аніж сказати, що тобі немає в чому покаятися. Але це Джанін, тож історія, напевно, більш-менш правдива.

– То хто в тому винен? – питає Тітка Гелена, піднявши один товстий палець.

– Вона винна, вона винна, вона винна, – декламуємо ми в унісон.

– Хто їх підбив? – Тітка Гелена аж сясє: вона задоволена нами.

– Вона. Вона. Вона.

– Чому Господь дозволив статися такому страхіттю?

– Це їй наука. Це їй наука. Це їй наука.

Минулого тижня Джанін розридалася. Тітка Гелена змусила її стати на коліна перед класом, скласти руки за спиною, так, щоб усі бачили її червоне обличчя й зашмарканий ніс. У неї тьмяно-біляве волосся, вії такі світлі, що здається, їх там немає. Загублені вії людини, яка побувала в пожежі. Запалені очі. Вона мала огидний вигляд: слабка, тремтяча, плямиста, рожева, наче новонароджена миша. Ніхто з нас не хотів мати такий вигляд, ніколи. Якоюсь миті, хоча ми й знали, що з нею зробили, ми її зневажали.

– Плаксійка. Плаксійка. Плаксійка.

Ми говорили серйозно, ось що погано.

Я зазвичай думала про себе добре. Але не тоді.

То було минулого тижня. Цього тижня Джанін не чекає, поки ми з неї кепкуватимемо.

– Це я винна, – каже вона. – У всьому винна я. Я їх підбурювала. Я заслужила на цей біль.

– Дуже добре, Джанін, – каже Тітка Лідія. – Ти всім подаєш приклад.

Я маю чекати, доки це закінчиться, і тільки тоді підняти руку. Іноді, якщо спитати у неслухний момент, вони кажуть «ні». Якщо справді треба в туалет, це може бути критично. Учора Долорес обмочилася. Дві Тітки витягли її геть попід руки. Її не було на денній прогулянці, але ввечері вона вже лежала на своєму ліжку. Усю ніч ми чули, як вона стогне, замовкає і знову стогне.

– Що з нею зробили? – перешіптувалися ми від ліжка до ліжка.

Я не знаю.

Від незнання ще гірше.

Я піднімаю руку, Тітка Лідія киває. Я встаю, виходжу в коридор якомога непомітніше. Біля туалету охоронцем стоїть Тітка Елізабет. Вона киває, сигналить, що я можу увійти.

Раніше це була вбиральня для хлопців. Дзеркала й тут замінили на прямокутники з темного сірого металу, а от пісуари на одній стіні лишили – біла емаль з жовтими плямами.

Вони дивно схожі на дитячі труни. Я знову дивуюсь оголеності чоловічого життя: відкриті душові кабінки, тіло, відкрите для вивчення й порівняння, демонстрація приватних органів. Для чого це? З якою метою це робиться? Аби посвітити значком: дивіться, усе в порядку, мені тут місце. Чому жінкам не треба доводити одна одній, що вони жінки? Роздягання, розстебнуті ширинки – усе звично. Собаче обнюхування.

Школа стара, кабінки дерев'яні, щось на кшталт ДСП. Я заходжу в другу з кінця, зачиняю двері. Звісно ж, замків більше немає. У дереві ззаду, ближче до стіни, невеличка дірка на висоті пояса – сувенір від вандалів минулого чи спадок давнього вуаериста. Усі в Центрі знають про цю дірку в дереві. Усі, окрім Тіток.

Боюся, що я запізналася, затрималася через Свідчення Джанін. Можливо, Мойра вже тут побувала, можливо, їй довелося піти. Часу дають небагато. Я обережно дивлюся вниз, зазираю під стінку кабінки, і бачу червоні черевики. Але як дізнатися, чиї вони?

Прикладаю губи до дерев'яної дірки.

– Мойро? – шепочу.

– Це ти? – каже вона.

– Так, – відповідаю, і мене охоплює полегшення.

– Боже, мені потрібна сигарета, – каже Мойра.

– Мені теж, – підтримую я.

Почуваюся по-дурному щасливою.

Я поринаю у власне тіло, наче в болото, трясовище, стежку через яке знаю лише я. Зрадливий ґрунт – моя власна територія. Я стала землею, до якої прикладаю вухо, аби почути плітки про майбутнє. Кожен струс, кожен шепіт легкого болю, тріскіт скинутої матерії, набрякання й стухнення тканин, стікання плоті вологою – усе це знаки, речі, про які я маю знати. Щомісяця я зі страхом чекаю крові, бо коли вона з'явиться, це означатиме невдачу. Я вже одного разу не змогла виправдати чужі сподівання, які стали моїми власними.

Раніше я вважала своє тіло інструментом насолоди, чи засобом переміщення, чи знаряддям для втілення власної волі. Його можна було використовувати для бігу, для натискання певних кнопок, аби щось сталося. Були обмеження, але попри те моє тіло було гнучким, міцним, єдиним зі мною.

Тепер плоть влаштована інакше. Я – хмара, зібрана навколо центрального об'єкта, за формою схожого на грушу. Він твердіший і реальніший за мене й сяє червоним у своїй прозорій оболонці. Усередині нього – простір, величезний, наче нічне небо, такий же темний і вигнутий, хоча не чорний, а радше чорно-червоний. Промінці світла набрякають, сяють, вибухають і розсипаються в ньому, незчисленні, немов зірки. Щомісяця там є місяць – гігантський, круглий, важкий, як знамення. Він проходить, зупиняється, іде далі й зникає з поля зору, і я бачу, як відчай накопчується на мене, наче голод. Відчуваю цю порожнечу знову і знову. Я слухаю своє серце, солоне й червоне. Хвиля за хвилею. Воно працює і працює, відзначаючи час.

Я в нашій першій квартирі, у спальні. Стою перед шафою з дерев'яними складними дверима. Знаю, що навколо мене порожньо, меблів немає, підлога порожня, навіть без килимів; але попри це в шафі повно одягу. Гадаю, одяг мій, але на мій він не схожий, я не бачила його раніше. Можливо, цей одяг колись належав Люковій дружині, яку я теж ніколи не бачила – лише фотографії і голос по телефону, пізно вночі, коли вона дзвонила нам

перед розлученням, плакала, звинувачувала. Та ні, це справді мій одяг. Мені потрібна сукня, потрібно щось одягнути. Я дістаю сукні, чорні, сині, фіолетові, піджаки, спідниці – жодна не годиться, жодна навіть не підходить: усі або зовеликі, або замалі.

Люк тут, за моєю спиною, я розвертаюся, щоб подивитися на нього. Він і не гляне на мене – дивиться на підлогу, де кішка треться об його ноги, нявчить і нявчить жалібно. Вона хоче їсти, але чи може бути якась їжа в такій порожній квартирі?

«Люку», – кличу я. Він не відповідає. Можливо, не чує мене. Мені спадає на думку, що він може й не бути живим.

Я біжу з нею, тримаю її за руку, смикаю, тягну через папороть. Вона не до кінця прокинулася, через пігулку, яку я дала, щоб вона не заплакала чи не сказала чогось, що може нас видати. Вона не знає, де ми. Земля нерівна, каміння, сухі гілки, запах вологого ґрунту, торішнього листя. Вона не може бігти достатньо швидко, сама я бігла би швидше: я добре бігаю. Тепер вона плаче, їй страшно, і я хочу її понести, але мені надто важко. Я взута в туристичні черевики й думаю, коли дійдемо до води, доведеться їх скинути. Чи не надто холодно буде? Чи зможе вона доплисти так далеко? А як же течія? Ми цього не чекали. «Тихо», – розлючено кажу я їй. Думаю, що вона може втопитися, і ця думка мене сповільнює. Тоді за нами лунають постріли, неголосні, не схожі на феєрверки, але гострі й крихкі, наче ламання сухої гілки. Вони звучать неправильно, ніщо не може звучати так, як ти чекаєш, і я чую голос: «Лягай». Це справжній голос, чи він у моїй голові, чи це мій власний голос?

Я тягну її на землю, накриваю собою, наче щитом. «Тихо», – кажу знову. Обличчя в мене мокре від поту чи сліз, я почуваюся спокійною, я пливу, наче вже не у своєму тілі. Перед моїми очима червоний листок, який надто рано впав, і я бачу кожну його яскраву вену. Це найкрасивіше з того, що я коли-небудь бачила. Я розслабляюся: не хочеться її розчавити. Натомість я скручуюся навколо неї, кладу долоню на її рот. Дихання і стукіт мого серця, наче нічне грюкання у двері будинку, там, де ти вважав себе в безпеці. «Усе гаразд, я тут», – кажу я пошепки. «Будь ласка, сиди тихо», – але ж чи вона може? Вона надто мала. Уже надто пізно. Нас розділяють. Мене тримають за руки: краї стають темними й лишається тільки віконце, дуже маленьке, наче інший край телескопа, наче вікно будиночка з різдвяної листівки, старої, де ніч і крига надворі, де свічка, сяюче дерево, родина (я навіть чую дзвіночки на санчатах), із радіо, старою музикою. Але через це вікно я можу бачити: дрібно, але дуже чітко я бачу її, вона йде від мене поміж дерев, які вже стають червоними й жовтими, простягає до мене руки, її відносять.

Мене будить дзвін, а тоді й Кора стукає у двері. Я сідаю на килимок, витираю мокре

обличчя рукавом. З усіх снів цей – найгірший.

VI

Домашні

Розділ 14

Коли дзвін закінчується, я спускаюся сходами вниз, на мить безпритульна в холодному оці дзеркала, яке висить на стіні. Годинник цокає маятником, береже час; мої ноги в охайних червоних черевичках відлічують шлях униз.

Двері до вітальні широко відчинені. Я заходжу: поки нікого немає, я не сідаю, але займаю своє місце: опускаюся на коліна біля крісла зі стільчиком для ніг, де скоро вмонтується Серена Джой, спираючись на свій ціпок, поки сідатиме. Можливо, покладе руку мені на плече для рівноваги, так, наче я – щось із меблів. Вона так уже робила.

Вітальню колись, напевно, називали світлицею, тоді – горницею. А можливо, і покоями, як у павука для мух[18 - За дитячим віршиком авторства Мері Говітт, де павук запрошує муху в гості.]. Але зараз це офіційно вітальня, бо деякі саме це тут і роблять: вітають одне одного. Інші стоять сумирно й мовчки. Положення тіла тут і зараз важливе: невеликі незручності повчальні.

Вітальня симетрична, приглушені кольори; це один з тих образів, яких набувають застигаючи гроші. Вони роками просочувалися через цю кімнату, наче у підземній печері, покривалися кіркою, кам'яніли, наче сталактити, саме в цю форму. Різноманітні поверхні безмовно рекомендують себе: припилено-рожевий оксамит завіс, сядиво комплекту стільців вісімнадцятого століття, шурхіт коров'ячого язика китайського стьобаного килимка з півоніями персикового кольору, м'яка шкіра крісла Командора, блиск від латуні на скрині, що стоїть поряд із ним.

Килимок автентичний. Деякі речі в цій кімнаті автентичні, деякі – ні. Наприклад, дві картини, обидві з жінками, висять із різних боків каміна. Обидві пані в темних сукнях, як ті, у старій церкві, хоча картини написані пізніше. Вони, імовірно, автентичні. Підозрюю, коли Серена Джой їх купила, зрозумівши, що доведеться спрямувати свою енергію у щось

переконливо домашнє, то мала намір видати їх за предків. Чи, можливо, вони вже висіли в будинку, коли його купив Командор. Про таке ніяк не дізнатися. У будь-якому разі ось вони висять, з жорсткими ротами та спинами, стиснутими грудьми, виснаженими обличчями, накрохмаленими чепчиками, сірувато-білою шкірою. Звужені очі охороняють кімнату.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=27609310&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Біблійні цитати подано в перекладі Івана Огієнка. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

2

Одна із сестер Лазаря, котра, приймаючи Ісуса Христа, готувала йому частування (Євангеліє від Луки 10:38–42).

3

Від serene joy (англ.) – ясна радість.

4

Біблійне чудовисько (Книга Йова 40:15–32).

5

Сонет Джона Мілтона у перекладі Дмитра Павличка.

6

«Благословенна Ти між жонами, і благословенний Плід утроби твоєї» (Євангеліє від Луки 1:42).

7

«Погляньте на польові лілеї, як зростають вони, не працюють, ані не прядуть» (Євангеліє від Матвія 6:28).

8

«І Я зійшов, щоб визволити його з єгипетської руки та щоб вивести його з цього краю до Краю доброго й широкого, до Краю, що тече молоком та медом...» (Вихід 3:8).

9

«Вся плоть – зелена трава, і вся їхня любляча доброта – як польова квітка» (Книга Ісаї 40:6).

10

Пам'ятай про смерть (лат.).

11

Перший такт П'ятої симфонії Бетховена – три коротких, один довгий сигнали – азбукою Морзе позначають букву V – victory, перемога.

12

«Ісус же промовив: Отче, відпусти ім, бо не знають, що чинять вони!..» (Євангеліє від Луки 23:34).

13

У перекладі Сергія Кузнецова. Останній рядок насправді звучить як «Сліпий, та бачу вже».

14

Слова з пісні «Готель розбитих сердець» у виконанні Елвіса Преслі.

15

Близько 1,80 м.

16

«Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне», «Блаженні лагідні, бо землю впадкують вони» (Євангеліє від Матвія 5:3, 5:5).

17

Weight Watchers International – американська компанія, яка пропонує різноманітні продукти, послуги та програми для схуднення.

18

За дитячим віршиком авторства Мері Говітт, де павук запрошує муху в гості.